

VOIMANKÄYTÖN PUOLUSTETTAVUUDEN ARVIOINTI

POLIISIMIEHEN HENKILÖKOHTAISTEN OMINAISUUKSIEN HUOMIOIMINEN VOIMANKÄYTÖN PUOLUSTETTAVUUDEN ARVIOINNINNA

Johanna Nurmi

5/2020

Tekijä(t) Johanna Nurmi	Tutkinto Poliisi (AMK)
Julkaisun nimi Voimankäytön puolustettavuuden arviointi: Poliisimiehen henkilökohtaisten ominaisuuksien huomioiminen voimankäytön puolustettavuuden arvioinnissa	Julkisuusaste Julkinen
Ohjaaja Lauri Tammiaho (Päivi Salminen)	Opinnäytetyön muoto Tutkimuksellinen opinnäytetyö
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tämän tutkielman tarkoituksena on selvittää millä tavalla poliisimiehen henkilökohtaisia ominaisuuksia huomioidaan voimankäytön puolustettavuuden arvioinnissa kohdehenkilön oikeusturvan näkökulmasta. Henkilökohtaisilla ominaisuuksilla tarkoitetaan tutkielmassa poliisimiehen koulutusta, kokemusta ja fyysisiä ominaisuuksia. Tutkielman tutkimusmetodina on lainoppi ja kvalitatiivinen tutkimus.</p> <p>Rikoslaki määrittelee voimankäytön vastuuvapausperusteeksi ja poliisimiehen oikeudesta käyttää virkatehtävää suorittaessaan voimakeinoja säädetään poliisilaisissa. Voimankäytön puolustettavuudessa huomioidaan poliisilain säädöksen mukaisesti tehtävän tärkeys, kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus ja käytettävissä olevat voimavarat ja muut tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttavat seikat. Suomen perustuslain mukaan kaikilla on oikeus koskemattomuuteen ja turvallisuuteen ja poliisin tehtäviin kuuluu perus- ja ihmisoikeuksien turvaaminen.</p> <p>Poliisin toiminnan tulee olla poliisilaisissa määriteltyjen suhteellisuusperiaatteen, vähimmän haitan periaatteen ja tarkoitussidonnaisuuden periaatteen mukaista. Poliisimiehen voimankäytössä tämä näyttäytyy lievimmän mahdollisen keinon ensisijaisuutena. Poliisimiehen on voimakeinojen käytössä aina valittava voimakeinoista se, joka vähiten loukkaa kohdehenkilön perus- ja ihmisoikeuksia. Tilanne voi muodostua kohdehenkilön oikeusturvaa heikentäväksi, mikäli voimakeinojen valintaan vaikuttaa esimerkiksi ensisijaisesti poliisimiehen oma fyysinen koko, eikä vastarinnan vaarallisuus.</p> <p>Oikeuskäytännössä poliisimiehen saama koulutus ja kokemus on huomioitu voimankäytön puolustettavuutta arvioitaessa, mutta fyysiset ominaisuudet eivät ole nousseet esille yhtenä huomioitavana seikkana. Poliisimiehen saama koulutus asettaa hänelle korostetun vastuun voimakeinojen käytössä ja näin ollen sen huomioimisella on positiivinen vaikutus kohdehenkilön oikeusturvaan. Tutkielmassa tehtyjen haastattelujen perusteella voidaan katsoa, että myös poliisimiehen fyysisiä ominaisuuksia voidaan huomioida voimankäytön puolustettavuuden arvioinnissa, mutta poliisimies ei voi perustella voimankäyttöään vedoten pelkästään fyysisiin ominaisuuksiinsa.</p>	
Sivumäärä 46+ 1 liitesivua	Tarkastuskuukausi ja -vuosi toukokuu 2020
<p>Avainsanat</p> <p>Poliisi, poliisimies, voimankäyttö, kohdehenkilö, puolustettavuus, oikeusturva</p>	

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	2
1.1 Aihe ja tutkimuskysymykset.....	2
1.2 Tutkielman rajausta.....	5
1.3 Tutkielman metodi.....	6
2. KOHDEHENKILÖN OIKEUSTURVA	7
2.1 Koskemattomuus perusoikeutena.....	8
2.2 Perusoikeudet ja voimankäyttö.....	9
3. LAINSÄÄDÄNTÖ POLIISIN VOIMAKEINOJEN KÄYTÖSTÄ	10
3.1 Poliisin käytettävissä olevat voimakeinot.....	10
3.2 Rikoslain säädös voimakeinojen käytöstä.....	11
3.3 Poliisilain säädös voimakeinojen käytöstä.....	12
4. VOIMAKEINOJEN KÄYTÖN PUOLUSTETTAVUUDEN ARVIOINNINNA HUOMIOITAVAT ASIAT	14
4.1 Kohdehenkilöön liittyvät asiat.....	14
4.2 Poliisimieheen liittyvät asiat.....	16
4.3 Tilanteeseen liittyvät asiat.....	18
4.3.1 Suhteellisuusperiaate.....	18
4.3.2 Vähimmän haitan periaate ja tarpeellisuusvaatimus.....	23
5. VOIMANKÄYTTÖTILANTEIDEN TUTKINTA	24
5.1 Syyttäjä tutkinnanjohtajana.....	24
5.2 Poliisin tekemäksi epäillyn rikoksen vastaanotto ja kirjaaminen.....	25
5.3 Voimankäyttötilanteet.....	26
6. TUTKIMUSASETELMA HAASTATTELUISSA	26
6.1 Teemahaastattelujen tarkoitus ja tutkimuskysymykset.....	27
6.2 Aineiston keruu.....	27
6.3 Aineiston esittely.....	29
6.4 Haastattelujen toteutus.....	30
6.5 Aineiston analyysi.....	33
6.7 Teemahaastattelujen tulokset.....	36
6.7.1 Poliisimieheen liittyvät asiat.....	36
6.7.2 Kohdehenkilöön liittyvät asiat.....	39
6.7.3 Tilanteeseen liittyvät asiat.....	40
7. POHDINTA	40
7.1 Opinnäytetyön etiikka ja luotettavuus.....	40
7.2 Johtopäätökset.....	41
LIITTEET	

1. JOHDANTO

Tutkielmani aiheena on ” Voimankäytön puolustettavuuden arviointi: Poliisimiehen henkilökohtaisten ominaisuuksien huomioiminen voimankäytön puolustettavuuden arvioinnissa”. Tutkielman tavoitteena on tarkastella poliisin voimankäyttöön liittyvää puolustettavuuden arviointia ja siinä huomioitavia seikkoja kohdehenkilön oikeusturvan näkökulmasta. Pehdän tutkielmassani rikoslain (39/1889 RL) 4 luvun 6 §:ään (515/2003) voimakeinojen käytöstä, sekä poliisilain (872/2011 PolL) 2 luvun 17 §:ään poliisin voimakeinojen käytöstä.

Rikoslaisissa voimankäytön puolustettavuuden arvioinnin yhdeksi arviointiperusteeksi määritellään tekijän asema ja koulutus. Tämän lisäksi arvioinnissa huomioidaan tilanteen tärkeys ja yllätyksellisyys. Tutkielmani tavoitteena on selvittää, millä tavalla poliisimiehen henkilökohtaisia ominaisuuksia huomioidaan voimankäytön puolustettavuuden arvioinnissa. Henkilökohtaisilla ominaisuuksilla tarkoitan tutkielmassani poliisimiehen koulutusta, kokemusta ja fyysisiä ominaisuuksia. Keskityn tutkielmassa erityisesti poliisimiehen fyysisten ominaisuuksien huomioimiseen.

1.1 Aihe ja tutkimuskysymykset

Poliisilain 2 luvun 17 § määrittelee poliisin oikeuden voimakeinojen käyttöön virkatehtävän suorittamiseksi. Poliisilain ensimmäisessä luvussa määritellyt poliisityössä noudatettavat periaatteet määräävät lievimmän toimivan keinon käyttämisen voimakeinojen käytössä. Lievimmällä toimivalla keinolla tarkoitetaan sellaista voimakeinoa, jolla aiheutetaan vähiten haittaa kohdehenkilölle, sekä puututaan vähiten hänen perusoikeuksiinsa.¹ Tutkielman näkökulmana toimivan kohdehenkilön oikeusturvan kannalta on keskeistä huomioida, että lievin toimiva keino voi samassa tilanteessa olevilla poliisimiehillä olla erilainen, jos heidän fyysiset ominaisuutensa poikkeavat merkittävästi toisistaan.

Voimankäyttötilanteessa kohdehenkilön kanssa fyysisesti samankokoinen poliisi voi hyödyntää omia fyysisiä voimiaan ja saada kohdehenkilön toiminnan pysäytettyä ottamalla hänet esimerkiksi fyysisesti hallintaan. Kohdehenkilöä huomattavasti pienempikokoinen

---

¹ Terenius 2013, 506-507.

poliisimies taas ei voi välttämättä samassa tilanteessa turvautua fyysiseen hallintaan, sillä hänen voimansa eivät riitä hallitsemaan kohdehenkilöä fyysisesti. Huomattavasti pienempikokoisella poliisimiehellä tarkoitetaan tässä tutkielmassa miespuolista kohdehenkilöä yli 20 cm lyhyempää ja yli 30 kilogrammaa kevyempää naispuolista poliisimiestä. Pienempikokoinen poliisimies saattaa joutua tällaisessa voimankäyttötilanteessa turvautumaan voimankäyttövälineeseen, esimerkiksi teleskooppipatukkaan tai kaasusumuttimeen. Kyseisistä voimankäyttövälineistä voi aiheutua kohdehenkilölle pidempiaikaista kipua, kuin hyvin kontrolloidusta fyysisestä hallinnasta. Kyseisessä tilanteessa pienempikokoisella poliisimiehellä käytettävän voimakeinon valintaan vaikuttaa poliisimiehen oma fyysinen koko, sillä hänen täytyy huomioida kokoero itsensä ja kohdehenkilön välillä ja siitä johtuen poissulkea fyysisten voimakeinojen käyttö. Isompikokoinen poliisimies voi samassa tilanteessa hyödyntää laajemmin erilaisia voimakeinoja, sillä hänen ei tarvitse poissulkea mitään voimakeinoa omien fyysisten rajoitustensa vuoksi. Kohdehenkilön oikeusturvan kannalta tämä voi synnyttää ristiriitatilanteen, mikäli samanlaista vastarintaa tehdessään kohdehenkilö voi joutua hyvin erilaisten voimakeinojen kohteeksi johtuen poliisimiehen fyysisistä ominaisuuksista.

Rikoslaisissa määritellään yhdeksi voimankäytön puolustettavuuden arviointikriteeriksi myös tekijän asema ja koulutus. Tutkielman tavoitteena on tarkastella millä tavalla poliisimiehen koulutus ja kokemus huomioidaan arvioitaessa valittujen voimakeinojen puolustettavuutta. Kohdehenkilön oikeusturvan kannalta olisi tärkeää huomioida, mikäli poliisimies on saanut esimerkiksi erityiskoulutusta voimankäyttöön liittyen. Tällöin poliisimiehellä voidaan erityisesti odottaa korostettua harkintaa ja taitoa voimakeinojen käytössä ja erilaisten keinojen valinnassa. Kohdehenkilön oikeusturvaa heikentävänä voidaan pitää tilannetta, jossa poliisimiehen saamaa erityiskoulutusta tai kokemusta ei huomioitaisi, vaikka se asettaisi poliisimiehelle korostetun vastuun voimakeinojen käytössä.

Tutkimuskysymykseni on: Millä tavalla poliisimiehen henkilökohtaisia ominaisuuksia huomioidaan voimankäytön puolustettavuuden arvioinnissa kohdehenkilön oikeusturvan näkökulmasta?

Apukysymyksenä: Onko perusteltua, että poliisimiehen fyysinen koko määrittelee tilanteessa käytettävän voimakeinon?

Valitsin tutkimusongelman sen ajankohtaisuuden, yhteiskunnallisen keskustelun ja oman ammatillisen mielenkiinnon pohjalta. Tutkin poliisimiehen fyysisten ominaisuuksien huomioimista voimankäytön puolustettavuuden arvioinnissa Itä-Suomen yliopistolle tekemäsäni kandidaatin tutkielmassa lainopillisella tutkimusmenetelmällä kesällä 2019. Tämä tutkielma jatkaa saman aiheen tutkimusta ja laajentaa tutkimustyön koskemaan myös muita poliisimiehen henkilökohtaisia ominaisuuksia ja aiheen käytännön soveltamista tutkielman empiirisen osan myötä.

Tutkielman ajankohtaisuudesta kertoo poliisin tutkinnon muuttuminen opistotason tutkinnoista ammattikorkeakoulututkinnoiksi vuonna 2014, fyysisiin ominaisuuksiin liittyvien vaatimusten muuttuminen 2000-luvun aikana, sekä naisten lisääntynyt määrä Poliisiammattikorkeakoulun opiskelijoissa vuonna 2019. Poliisikoulutuksen pääsykokeet ovat muuttuneet poliisikoulutuksen kehityksen myötä ja fyysisiä ominaisuuksia mittaavia kuntokokeita on muutettu vuosien saatossa². Suurimpia viimeaikaisia pääsykokeisiin tehtyjä muutoksia ovat pituusvaatimuksen ja asevelvollisuuden poistuminen kelpoisuusvaatimuksista vuonna 2005³. Naisten määrä poliisissa on lisääntynyt 2000-luvulla ja keväällä 2019 Poliisiammattikorkeakoulussa aloittaneella kurssilla oli ennätysmäärä naisia⁴. Huomioitaessa tutkintorakenteen muutokset, fyysisten ominaisuuksien mittaamisen ja vaatimusten muuttuminen pääsykokeissa, sekä naisten lisääntynyt määrä poliisissa, voidaan olettaa, että eroavaisuudet poliisikunnan henkilökohtaisissa ominaisuuksissa lisääntyvät tulevana vuosina verrattuna aikaan, jolloin tutkinnon rakenne oli erilainen, fyysisiä ominaisuuksia testattiin monipuolisemmin ja naisten määrä poliisissa oli huomattavasti pienempi. Tästä syystä on tarpeen tutkia millä tavalla poliisimiesten henkilökohtaisia ominaisuuksia huomioidaan voimankäytön puolustettavuuden arvioinnissa, sillä erot poliisimiesten henkilökohtaisten ominaisuuksien välillä ovat suuremmat kuin ennen.

Aiheen ajankohtaisuudesta kertoo myös se, että poliisin voimankäyttö on usein herkästi esillä mediassa, varsinkin mikäli poliisimies on käyttänyt liiallista voimaa kohdehenkilön toiminnan pysäyttämiseksi. Poliisin voimankäyttöä käsitellään jatkuvasti myös kirjallisuudessa muun muassa erilaisten selvitysten ja tutkimusten muodossa.

---

² Jansson ym. 2018, 154-158.

³ Jansson ym. 2018, 16.

⁴ Poliisiammattikorkeakoulu 2020.

Poliisiammattikorkeakoulu on julkaissut vuonna 2016 selvityksen poliisin voimankäytöstä ja ⁵ aiheeseen liittyen on julkaistu myös useita lisensointitöitä⁶.

Poliisin voimankäyttöön ja sen puolustettavuuteen vaikuttavat seikat on tärkeää tiedostaa muuttuvassa poliisiorganisaatiossa ja tutkielmani tavoitteena on selkeyttää tätä aihealuetta. Tehdessäni kandidaatintutkielmaani, huomasin keskusteltuani poliisimiesten, yliopiston professoreiden sekä Poliisiammattikorkeakoulun opettajien kanssa suuria mielipide-eroja ja näkemyksiä sen suhteen, voidaanko poliisimiehen fyysisiä ominaisuuksia huomioida voimankäytön puolustettavuuden arvioinnissa. Tämä osoittaa mielestäni hyvin tarpeen asian tutkimiselle ja selkeyttämiselle ja tästä syystä keskityn tutkielmassani poliisin henkilökohtaisista ominaisuuksista erityisesti fyysisten ominaisuuksien huomioimiseen.

1.2 Tutkielman rajaus

Rajaan tutkielmani käsittelemään ainoastaan poliisimiehen voimankäytön puolustettavuuden arviointia. Poliisin lisäksi voimankäyttötilanteisiin saattavat joutua esimerkiksi tullin, rajan tai rikosseuraamuslaitoksen virkamiehet, mutta en käsittele tutkielmassani muiden viranomaisten tai voimankäyttöön oikeutettujen henkilöiden henkilökohtaisten ominaisuuksien huomioimista voimankäytön puolustettavuuden arvioinnissa. Koen aiheen rajauksen olevan mielekäs, sillä kyseessä on Poliisiammattikorkeakoulun opinnäytetyö, joten tutkimuksen keskittäminen poliisiin on perusteltu työn tarkoituksen kannalta.

Tutkielman säädöspohjana toimii RL 4 luvun 6 §:ssä määritelty voimankäyttö sekä PolL 2 luvun 17 §:ssä määritelty poliisin voimankäyttö. Rajaan tutkielmani ulkopuolelle RL 4 luvun 4 §:n hätävarjelua sekä 5 §:n pakkotilaa koskevat säädökset, sillä haluan keskittyä käsittelemään ainoastaan poliisimiehen voimankäytön puolustettavuuden arviointia. Lainsäädännössä on hätävarjelen puolustettavuuden arvioinnissa määritelty puolustautujan henkilö, joten tutkimuskysymykseni kannalta kyseisen säädöksen käsittely ei olisi tarkoituksenmukaista.

---

⁵ Rikander Henri 2016: Voimankäyttöselvityshankkeen loppurapotti. Tampere, Poliisiammattikorkeakoulu.

⁶ Ks. Esimerkiksi Terenius ”Poliisin voimankäytön kahdet kasvot” 2007 ja Vienola ”Poliisimiehen käskyvalta- erityisesti aseenkäytön arvioinnissa” 2008.

Tutkielman näkökulmana on kohdehenkilön oikeusturva ja sen toteutuminen. Oikeusturvan toteutumisen kannalta on relevanttia tarkastella, huomioidaanko voimankäytön puolustettavuuden arvioinnissa poliisimiehen henkilökohtaisia ominaisuuksia ja jos huomioidaan, niin millä tavoin. Esimerkiksi poliisimiehen fyysisten ominaisuuksien huomioiminen saattaisi johtaa kohdehenkilön oikeusturvaa heikentävään tilaan, mikäli voimankäytön puolustettavuuteen ei vaikuttaisi ensisijaisesti kohdehenkilön tekemä vastarinta, vaan tehtävää hoitamaan saapuneen poliisimiehen fyysiset ominaisuudet. Valitsin kohdehenkilön oikeusturvan näkökulman, sillä poliisin voimankäytöstä ei ole tehty opinnäytetöitä kyseisestä näkökulmasta ja mielestäni tämä näkökulma on tutkimuskysymyksen kannalta mielenkiintoinen. Poliisin tärkeimpänä tehtävänä on perus- ja ihmisoikeuksien turvaaminen, joten poliisin toiminnan tarkastelu tästä näkökulmasta on perusteltua.

1.3 Tutkielman metodi

Tutkielman rakenne koostuu lainopillisesta osuudesta ja kvalitatiivisen tutkimuksen osuudesta. Luvuissa 2-4 tutkin kohdehenkilön oikeusturvaan ja voimankäyttöön liittyvää lainsäädäntöä rikoslainopin metodilla. Viidennessä luvussa avaan poliisin voimankäyttötilanteiden tutkintaa ja kuudennessa luvussa esittelen toteuttamani kvalitatiivisen tutkimuksen aineiston ja teemahaastattelujen tulokset. Lopuksi pohdin työn luotettavuutta ja käyn läpi tutkimuksen johtopäätökset.

Rikoslainopin metodina on oikeudellinen argumentaatio. Tapanin mukaan rikoslainopissa oikeudellinen argumentaatio koostuu oikeussääntöjen tulkinnasta, oikeussääntöjen ja heikosti systeemisesti jäsenyneiden oikeusperiaatteiden ja prejudikaattinormien suhteiden määrittämisestä sekä oikeudellisten ratkaisustandardien punninnasta⁷. Käytän rikoslainoppia tutkimusmetodin tutkielmassani, sillä tutkielmani tarkoituksena on selvittää, miten RL 4 luvun 6 §:ää ja PoL 2 luvun 17 §:ää tulkitaan ja mikä on niiden sisältö. Valitsin tutkimusmetodiksi rikoslainopin, sillä se suuntautuu nimenomaan erilaisiin juridisiin teksteihin, joiden merkityssisällön selvittämiseen tutkielmassani tähdätään.

Tutkielman lähteenä olen käyttänyt säädöstekstejä, hallituksen esityksiä, eduskunnan valiokuntien lausuntoja, lainvalmisteluun liittyviä työryhmämietintöjä, korkeimman oikeuden ja

---

⁷ Tapani 2006, 304.

hovioikeuden tapauksia ja oikeuskirjallisuutta. Tutkielmani rikoslainopillisessa osuudessa käytän oikeuslähteinä Aarnion kolmijaottelun mukaisesti vahvasti velvoittavia, heikosti velvoittavia sekä sallittuja oikeuslähteitä⁸. Vahvasti velvoittavista oikeuslähteistä käytän lainsäädännön osalta muun muassa Suomen perustuslakia (731/1999 jäljempänä PL) rikoslakia ja poliisilakia, sekä heikosti velvoittavista lain esitöitä ja tuomioistuimien ratkaisuja ja sallituista oikeuslähteistä oikeuskirjallisuutta.

Tutkielman empiirinen osa on toteutettu kvalitatiivisena tutkimuksena. Valitsin kvalitatiivisen tutkimusmetodin, sillä kvalitatiivisessa tiedonkeruussa ensisijaisena välineenä on haastattelut, joissa haastateltavat henkilöt valitaan tarkoituksenmukaisesti⁹. Päädyin haastattelumenetelmään, sillä sen avulla voidaan tarkastella syyttäjien käsityksiä voimankäytön puolustettavuuden arvioinnissa merkityksellisistä seikoista. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston laatu on keskiössä, eikä aineiston määrä ole tutkimuksen kannalta tärkeintä¹⁰. Olen haastatellut yhteensä neljää poliisirikostutkinnassa toimivaa syyttäjää sekä yhtä syyttäjälaitoksessa työskentelevää ylikonstaapelia. Teemahaastatteluista yhden toteutin kasvokkain ja loput puhelimitse Suomessa julistetun poikkeuslain ja sen tuomien liikkumisrajoitusten vuoksi.

2. KOHDEHENKILÖN OIKEUSTURVA

Tutkielman näkökulmana on kohdehenkilön oikeusturva. Voimankäyttötilanteisiin liittyen tarkastelen kohdehenkilön oikeusturvaa Suomen perustuslain 2 luvun 7 §:n kautta ja käyn läpi millä perusteella poliisi voi kohdistaa voimakeinoja kohdehenkilöön. Jokaisella on oikeus koskemattomuuteen ja poliisin tulisi turvata kyseisen perusoikeuden toteutuminen. Poliisimiehen käyttäessä voimakeinoja hän joutuu kuitenkin puuttumaan kohdehenkilön koskemattomuuteen niin, että kohdehenkilölle voi tilanteesta aiheutua lieviä tai jopa pysyviä vammoja. Kun tarkastellaan kohdehenkilön koskemattomuuteen puuttumista, tulisi kohdehenkilön oikeusturvan kannalta poliisin toiminnan olla perusteltua ja lainmukaista. Kohdehenkilön tulisi voida luottaa siihen, että poliisin voimakeinojen käyttö on lain mukaista ja sitä ohjaa poliisilain periaatteet, eikä voimakeinojen käyttöön vaikuta kohdehenkilön

---

⁸ Määttä ym. 2012, 8-10.

⁹ Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 151–175.

¹⁰ Vilkkä, 2015, 112.

oikeusturvaa vaarantavasti tehtävää suorittamaan saapuneen poliisimiehen henkilökohtaiset ominaisuudet.

2.1 Koskemattomuus perusoikeutena

Jokaisen oikeus koskemattomuuteen on määritelty Suomen perustuslain 2 luvun 7 §:ssä. Kyseinen pykälä määrittelee oikeuden elämään, henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen.

”Jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen.

Ketään ei saa tuomita kuolemaan, kiduttaa eikä muutoinkaan kohdella ihmisarvoa loukkaavasti.

Henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua eikä vapautta riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta. Rangaistuksen, joka sisältää vapaudenmenetyksen, määrää tuomioistuin. Muun vapaudenmenetyksen laillisuus voidaan saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi. Vapautensa menettäneen oikeudet turvataan lailla.”

Perustuslain 2 luvun 21 § määrittelee oikeusturvan. Säädöksen mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä. Asian käsittely tulee olla julkista ja jokaisella on oikeus tulla kuulluksi ja saada perusteltu päätös asiaansa. Oikeus hakea muutosta samoin kuin oikeudenmukainen oikeudenkäynti ja hyvän hallinnon takeet on turvattu lailla. Perustuslaissa määriteltyyn oikeusturvaan liittyy vahvasti tutkielmani kannalta myös perustuslain 2 luvun 22 §, jossa säädetään, että julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Perusoikeussäännösten uudistamisen myötä 1990-luvulla yhdeksi perusoikeudeksi lisättiin henkilökohtainen turvallisuus. Henkilökohtaiseen turvallisuuteen liittyen hallituksen esityksen mukaan julkisen vallan tulee pyrkiä turvaamaan kansalaisia julkisen vallan käyttäjien ja yksityisten tahojen tekemiltä rikoksilta ja muilta heihin kohdistuvilta oikeudenvastaisilta teoilta.¹¹ Hallituksen esityksen mukaan perusoikeussäännökset määrittelevät julkisen vallan ja valtion tehtäväksi perusoikeuksien toteutumisen turvaamisen ja myös rajoittavat valtion lainkäyttöalaa¹². Perustuslakivaliokunnan mukaan perusoikeuksien rajoitusten tulee olla

¹¹ HE 309/1993 vp, 47.

¹² HE 309/1993 vp, 15.

suhteellisuusvaatimuksen mukaisia. Rajoituksen taustalla on oltava hyväksyttävä tarkoitus, jota ei voida saavuttaa perusoikeuksiin vähemmän puuttuvilla keinoilla. Yhteiskunnallinen intressi määrittelee sen, missä määrin perusoikeutta voidaan rajoittaa.¹³

2.2 Perusoikeudet ja voimankäyttö

Turvattaessaan perusoikeuksien toteutumisen, poliisi joutuu usein rajoittamaan jonkun toisen perusoikeuksia. Käyttäessään voimakeinoja poliisimies joutuu puuttumaan kohdehenkilön koskemattomuuteen voidakseen turvata toisten perusoikeuden esimerkiksi turvallisuuteen. Tereniuksen mukaan poliisin oikeus voimakeinojen käyttöön ilmentää hyvin valtion ja kansalaisen välistä vertikaalia perusoikeussuhdetta¹⁴.

Perustuslaki määrittelee, että henkilön koskemattomuuteen voidaan puuttua vain eduskunnan säätämällä lailla, eikä puuttumista voida tehdä mielivaltaisesti. Poliisilain 1 luvun 1 §:ssä on määritelty poliisin tehtävät, jotka luovat poliisin virkatehtävän pohjan. Sääöksessä määritellään, että poliisin tehtävänä on turvata oikeus- ja yhteiskuntajärjestys, ylläpitää yleistä järjestystä ja turvallisuutta, sekä ennalta estää, paljastaa ja selvittää rikoksia, sekä saattaa rikokset syyteharkintaan. Perustuslakivaliokunnan mukaan PolL 1 luvun 1 §:ssä tavoiteltavat päämäärät edustavat sellaista yleistä etua, jonka on katsottu oikeuttavan perusoikeusrajoituksiin, kunhan rajoituksista on säädetty täsmällisesti ja huomioiden oikeusturvan näkökulma¹⁵. PolL 2 luvun 17 §:n mukaan poliisi saa käyttää tarpeellisia voimakeinoja virkatehtävän suorittamiseksi ja voidakseen puuttua yksilön perusoikeuksiin, on poliisin toiminnan taustalla oltava aina virkatehtävä.

Perustuslain 11 luvun 124 § liittyy oleellisesti poliisin oikeuteen käyttää voimakeinoja. Säädöksen mukaan merkittävää julkista valtaa sisältäviä tehtäviä ei voida antaa muille kuin viranomaisille. Perustuslakivaliokunnan mukaan vain virkamies on oikeutettu voimakeinojen käyttöä sisältävään julkisen vallan käyttöön. Poikkeuksena tästä ovat tilanteet, joissa

---

¹³ PeVM 25/1994 vp, 5.

¹⁴ Terenius 2013, 129.

¹⁵ PeVL 15/1994, 1.

voimakeinojen käyttö on tapauskohtausta ja ajallisesti rajattua, sekä lähellä jokamiehen oikeuksia.¹⁶

Tereniuksen mukaan on erityisen tärkeää huomioida, että sen lisäksi että voimankäytön tulee perustua lakiin, sitä tulee myös käyttää lain mukaisesti ja huomioiden lain asettamat tavoitteet. Tereniuksen mukaan poliisitoiminnassakin voidaan noudattaa tulkintastandardina rajavartiolaitain (578/2005) 2 luvun 11 §:ää (749/2014), jonka mukaan: ”Tehtävän suorittamiseksi käytettävissä olevista samanarvoisista toimenpiteistä on valittava ensisijaisesti se, joka parhaiten turvaa perustuslaissa säädettyjen perusoikeuksien sekä ihmisoikeuksien toteutumisen”.¹⁷ Kyseinen perusoikeusmyönteinen tulkinta toimii lähtökohtana myös poliisin voimankäytössä vähimmän haitan periaatteena. Rajavartiolaitain säädöksessä mainittuja samanarvoisia toimenpiteitä edustavat poliisin voimankäytössä esimerkiksi erilaiset fyysisen hallinnan muodot. Näistä samanarvoisista toimenpiteistä poliisin tulee valita se, joka turvaa parhaiten perustuslaissa säädetyn kohdehenkilön koskemattomuuden ja turvallisuuden.

3. LAINSÄÄDÄNTÖ POLIISIN VOIMAKEINOJEN KÄYTÖSTÄ

3.1 Poliisin käytettävissä olevat voimakeinot

Poliisimies voi virkatehtävää suorittaessaan käyttää voimakkuudeltaan erilaisia voimakeinoja. Voimakeinolla tarkoitetaan poliisin valtaa käyttää vastarinnan murtamiseksi tai muuten virkatehtävän hoitamiseksi tarpeellisia ruumiinvoimia ja erilaisia voimankäyttövälineitä. Voimankäytön tarkoituksena on toimia keinona, jolla kohdehenkilö pakotetaan alistumaan poliisimiehen virkatoimeen tai sietämään se.¹⁸ Lievin voimakeino on ottaa kohdehenkilöstä kiinni ja ottaa hänet hallintaan esimerkiksi käsiotetta käyttämällä. Mikäli lievin keino ei toimi, voidaan kohdehenkilö kaataa ja PolL 2 luvun 20 §:n mukaan laittaa hänelle käsiraudat. Kohdattaessa aggressiivista vastarintaa poliisimies voi hyödyntää erilaisia voimankäyttövälineitä.¹⁹

---

¹⁶ PeVL 15/1994, 2-3.

¹⁷ Terenius 2013, 101, 192.

¹⁸ Helminen ym. 2012, 768-769.

¹⁹ Tapani, Tolvanen 2013, 295.

Valtioneuvoston poliisista antaman asetuksen 10 §:n 2 momentissa on määritelty poliisiin sallitut voimankäyttövälineet. Asetuksessa määritellään, että poliisiin voimankäyttövälineitä ovat erilaiset ampuma-aseet, joihin lukeutuvat esimerkiksi virka-ase, tukiaseet, haulikko ja kivääri sekä muut ampuma-asetta vaikutuksiltaan lievemmat voimankäyttövälineet. Lievempiin voimankäyttövälineisiin kuuluvat patukat, etälamauttimet, poliisikoirat ja kaasusumuttimet²⁰. Asetuksen 10 §:n 1 momentissa määritellään, että voimankäyttövälineiden pitää olla Poliisihallituksen hyväksymiä ja poliisimiehen tulee olla saanut koulutus niiden käyttöön.

3.2 Rikoslain säädös voimakeinojen käytöstä

Rikoslain 4 luvun 6 § määrittelee voimakeinojen käytön vastuuvapausperusteena. Säädöksen 2 ja 3 momentin mukaan:

” - - Voimakeinoja käytettäessä saa turvautua vain sellaisiin tehtävän suorittamiseksi tarpeellisiin toimenpiteisiin, joita on pidettävä kokonaisuutena arvioiden puolustettavina, kun otetaan huomioon tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus sekä tilanne muutenkin.

Jos voimakeinojen käytössä on ylitetty 2 momentissa säädettyt rajat, tekijä on kuitenkin rangaistusvastuusta vapaa, jos on erittäin painavia perusteita katsoa, ettei tekijältä kohtuudella olisi voinut vaatia muunlaista suhtautumista, kun otetaan huomioon hänen asemansa ja koulutuksensa sekä tehtävän tärkeys ja tilanteen yllätyksellisyys.”

Poliisimies joutuu usein virkatehtävää hoitaessaan turvautumaan sellaisiin toimenpiteisiin, jotka saattavat muistuttaa yksittäisen rikoksen tunnusmerkistön sisältöä, esimerkiksi pahoinpitelyä. Vaikka teko on sinänsä rikostunnusmerkistön mukainen, poistaa poliisimiehen toimenpiteiden taustalla oleva virkatehtävä teon oikeudenvastaisuuden. Mikäli poliisimies toimii virkavelvollisuuden mukaisesti, ei voimankäyttöön liity rikosoikeudellisia ulottuvuuksia. Rikosoikeudellisten kysymysten äärelle asetetaan siinä tapauksessa, jos voimankäytössä esiintyy tehtävään nähden liian voimakkaita toimenpiteitä.²¹

Rikoslain säädös voimakeinojen käytöstä määrittelee sallitut voimankäytön rajat ja näin osaltaan turvaa kohdehenkilön oikeutta koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Säädös määrittelee voimakeinojen käytön puolustettavuuden arvioinnissa huomioitavat seikat ja asettaa

²⁰ Helminen ym. 2012, 783.

²¹ Lappi-Seppälä ym. 2009, 178-179.

voimakeinojen käyttäjälle korostetun vastuun voimakeinojen käyttämisessä. Rikoslain yleisiä oppeja koskevan hallituksen esityksen mukaan viranomaiselle voidaan asettaa voimankäyttöön liittyen korkeammat vaatimukset kuin tavalliselle kansalaiselle. Esityksessä mainitaan, että virkamiehelle ei voida sallia samanlaisia ylilyöntejä mitä voitaisiin pitää ymmärrettävinä, jos kyseessä olisi tavallinen kansalainen.²²

Poliisimiehen henkilökohtaisten ominaisuuksien huomioiminen voimankäytön puolustettavuuden arvioinnissa mainitaan hallituksen esityksessä RL 4 luvun 6 §:n 3 momenttiin liittyen voimakeinojen liiallisuuden arvioinnissa. Hallituksen esityksen mukaan voimakeinojen käytön liioittelusta on kyse silloin, kun kyseessä on edelleen virkatehtävän suorittaminen, eikä tilanne ole edennyt hätävarjelutilanteeksi. Tällöin liiallinen voimakeinojen käyttö ei ole seurausta poliisimiehen hätääntymisestä ja pelosta oman turvallisuuden puolesta, vaan kyseessä on kuten esityksessä kuvaillaan ”liiallinen virkaintoisuus” ja tehtävän ylikorostuminen. Tällaisessa tilanteessa poliisimiehen virhearvioinnin ymmärrettävyyteen vaikuttavina seikkoina voidaan esityksen mukaan pitää tilanteen yllätyksellisyyttä, poliisimiehen asemaa, koulutusta ja henkilökohtaisia edellytyksiä, sekä käytettävissä olevaa harkinta-aikaa ja vastarinnan määrää. Esityksessä huomautetaan, että poliisin koulutuksen tehtävänä on juuri poistaa tällaisia virhearviointeja. Lain mukaan liiallisen voimankäytön rankaisemattomuus vaatii erittäin painavia syitä.²³ Kohdehenkilön oikeusturvan näkökulmasta tämä tarkoittaa sitä, että poliisimiehen henkilökohtaisia ominaisuuksia huomioidaan erityisesti arvioitaessa voimakeinojen käytössä tapahtuneita mahdollisia ylilyöntejä ja näistä henkilökohtaisista ominaisuuksista juuri poliisimiehen koulutus asettaa hänet erityiseen asemaan, jossa ylilyönneille ja virhearvioinneille ei ole sijaa muista kuin erittäin painavista syistä. Tätä voidaan pitää kohdehenkilön oikeusturvan kannalta positiivisena seikkana.

3.3 Poliisilain säädös voimakeinojen käytöstä

Poliisilain 2 luvun 17 § määrittelee poliisin oikeuden voimakeinojen käyttöön. Sen mukaan:

”Poliisimiehellä on virkatehtävää suorittaessaan oikeus vastarinnan murtamiseksi, henkilön paikalta poistamiseksi, kiinniottamisen toimittamiseksi, vapautensa menettäneen pakenemisen estämiseksi, esteen poistamiseksi taikka välittömästi uhkaavan rikoksen tai muun vaarallisen teon tai tapahtuman estämiseksi käyttää sellaisia

---

²² HE 44/2002 vp. 130.

²³ HE 44/2002 vp. 130-131.

tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina. Voimakeinojen puolustettavuutta arvioitaessa on otettava huomioon tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus, käytettävissä olevat voimavarat sekä muut tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttavat seikat.”

Tehtävän tärkeyden suhteen huomioidaan tehtävän vaikutus henkeen ja terveyteen ja yhteiskunnan suojelemiseen, sillä tällaisiin oikeushyviin liittyvät tehtävät ovat poliisin tehtävien priorisoinnissa etusijalla. Tehtävän kiireellisyyteen vaikuttaa edellä mainittujen oikeushyvien rikkomisen uhan suuruus ja välittömyys.²⁴

Hallituksen esityksessä tuodaan esiin, että voimankäyttötilanteet ovat usein yllättäviä, joten voimakeinojen käytön, voimankäyttövälineiden tai suojeltavien oikeushyvien arvojärjestyksestä ei voida tyhjentävästi laintasoisesti säätää. Sääntelyn tulee olla yleisluonteista, sillä liian yksityiskohtainen sääntely voisi aiheuttaa kohtuutonta voimankäytön edellytysten harkintaa, joka voisi vaikeuttaa voimankäyttöä siinä määrin, että yksittäistapauksissa toiminta vaikeutuisi jopa kohtalokkain seurauksin.²⁵

Helminen mukaan poliisin voimankäyttö on niin sanottu toisen asteen toimivaltasäännös, sillä voimankäyttö ei ole itsessään itsenäinen toimivaltuus, vaan sen käyttö liittyy aina johonkin toiseen virkatehtävään. Virkatehtävän laadulla ja toteuttamisolosuhteilla on suuri merkitys harkittaessa käytettävissä olevia voimakeinoja, niiden tarpeellisuutta ja käyttöä. Arvioitaessa voimankäyttöä, on sitä aina tarkasteltava yhdessä virkatehtävän kanssa.²⁶

Poliisilain voimankäytön säädöstä tulkittaessa sanamuodon mukaisesti, voidaan havaita, ettei säädös sisällä mainintaa poliisimiehen henkilökohtaisista ominaisuuksista, esimerkiksi fysiikasta, voimankäytön puolustettavuuden arvioinnissa. Säädöksen mukaan puolustettavuuteen vaikuttaa tehtävän tärkeys ja kiireys, vastarinnan vaarallisuus, käytettävissä olevat voimavarat ja muut tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttavat seikat. Hallituksen esityksessä muina tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttavina seikkoina on mainittu poliisimiehen koulutus ja kokemus, mutta ei hänen henkilökohtaisia fyysisiä ominaisuuksiaan. Kohdehenkilön oikeusturvan kannalta tämä tarkoittaa sitä, että hänen koskemattomuuteensa puuttumisen puolustettavuutta arvioidaan poliisilain periaatteiden mukaan ja poliisimiehen

---

²⁴ Helminen ym. 2012, 75.

²⁵ HE 57/1994 vp. 54-55.

²⁶ Helminen ym. 2012, 778.

henkilökohtaisista ominaisuuksista voidaan huomioida kohdehenkilön oikeusturvan kannalta positiivisesti poliisimiehen saama koulutus ja erityiskoulutus.

Voimankäytön oikeutuksen liittyminen tiiviisti kyseessä olevaan virkatehtävään tarkoittaa, että kyseessä oleva tehtävä osaltaan ohjaa ja määrää käytettävissä olevat voimakeinot, eikä ensisijaisesti tehtävää hoitavan poliisimiehen henkilökohtaiset ominaisuudet. Poliisimies ei siis voi perustella voimakeinojenkäyttöä pelkästään omilla henkilökohtaisilla ominaisuuksillaan, vaan kyseessä ollut tehtävä määrittelee sallitut voimakeinot. Tutkielman apukysymyksen näkökulmasta tämä tarkoittaa sitä, että pienikokoisen poliisimiehen voimakkaampia voimakeinoja ei voitaisi pitää PoL:n voimankäytön säädöksen mukaan puolustettavina vain hänen kokonsa vuoksi, ellei kyseessä oleva virkatehtävä ensisijaisesti anna niille edellytyksiä.

4. VOIMAKEINOJEN KÄYTÖN PUOLUSTETTAVUUDEN ARVIOINNISSA HUOMIOITAVAT ASIAT

4.1 Kohdehenkilöön liittyvät asiat

Vuoden 2010 hallituksen esityksessä eduskunnalle poliisilainsäädännön ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi tehtiin täsmennyksiä henkilökohtaisten ominaisuuksien huomioimiseen voimankäytössä suhteellisuusperiaatteen näkökulmasta. Täsmennyksissä ei määritelty, että poliisimiehen henkilökohtaisia ominaisuuksia voitaisiin huomioida voimankäytön puolustettavuuden arvioinnissa, vaan esityksessä käsitellään kohdehenkilön henkilökohtaisia ominaisuuksia ja niiden huomioimista. Esityksessä ehdotettiin suhteellisuusperiaatteen täsmennystä niin, että poliisimiehen toimenpiteiden tulisi olla suhteellisuusperiaatteen näkökulmasta puolustettavia suhteessa kohdehenkilön käyttäytymiseen, ikään, terveyteen ja muihin vastaaviin häneen liittyviin seikkoihin ja muihin tilanteen kokonaisarviointiin vaikuttaviin seikkoihin.²⁷ Kohdehenkilön oikeusturvan näkökulmasta tämä on positiivinen muutos.

Hallituksen esitys osoittaa hyvin voimankäytön puolustettavuuden arvioinnin painottumisen kohdehenkilöön ja hänen toimintaansa ja henkilökohtaisiin ominaisuuksiinsa liittyviin piirteisiin. Poliisimies voisi esityksen mukaan perustella valitsemiaan voimakeinoja vedoten kohdehenkilön fyysiseen kokoon, mutta ei poliisimiehen omiin fyysisiin ominaisuuksiin.

---

²⁷ HE 224/2010 vp. 72-73.

Mielestäni tämä tarkoittaa sitä, että kohdehenkilön fyysisen koon tulisi olla jollakin tapaa poikkeuksellinen, että se voitaisiin huomioida voimankäytön puolustettavuuden arvioinnissa ilman, että perustelu pohjautuisi poliisimiehen omiin fyysisiin ominaisuuksiin. Poliisimies ei voisi perustella voimankäyttöään kohdehenkilön fyysisiin ominaisuuksiin vedoten, mikäli kyseessä on keskivertokansalaisen kokoinen henkilö, vaan voimankäytön ja valittujen menetelmien valintaan tulisi tässä tapauksessa vaikuttaa esimerkiksi vastarinnan vaarallisuus.

Edellä mainitun näkemyksen vastakkaista kantaa edustaa Euroopan ihmisoikeustuomioistuinten näkökanta (jäljempänä EIT) tapauksessa *Rehbock v. Slovenia*. EIT ei hyväksynyt kohdehenkilön fyysistä kokoeroa suoraan voimankäytön perusteluksi. EIT:n mukaan tapauksessa *Rehbock v. Slovenia* poliisin voimankäyttö saksalaista entistä moninkertaista kehonrakennuksen Saksan mestaria kohtaan ei ollut puolustettavaa, kun poliisimies oli perustanut valitsemansa voimakeinojen käytön kohdehenkilön suurella fyysisellä koolla ja voimalla. Tapauksessa kaksi poliisimiestä oli vienyt henkilön maahan, sillä heidän voimansa eivät olleet riittäneet hallitsemaan kohdehenkilön vastarintaa pystyssä. Maahanviennin yhteydessä kohdehenkilö oli satuttanut leukansa ja EIT:n mukaan poliisimiehet olivat syyllistyneet liialliseen voimankäyttöön.²⁸

Kohdehenkilöön ja hänen käyttäytymiseensä liittyvien perusteiden punninnasta on ajankohteisena esimerkkinä korkeimman oikeuden uusin ennakkopäätös poliisin voimankäytöstä. KKO: 2020: 29 ennakkopäätöksessä oli kyse muun muassa poliisimiehien A ja B voimankäytön puolustettavuudesta. Tapauksessa korkein oikeus punnitsi ovatko A ja B syyllistyneet voimankäytön osalta pahoinpitelyyn tai vammantuottamukseen.

Ylikonstaapeli A partionjohtajana ja vanhempi konstaapeli B olivat suorittaneet järjestyksenvalvontaa aamuyöllä poliisin partioautossa. C oli tullut näyttämään poliisimiehille A ja B keskisormea, jonka seurauksena C oli otettu kiinni poliisilakiperusteisesti rikoksilta ja häiriöltä suojaamiseksi. Poliisivankilalla A ja B olivat turvallisuustarkastuksen yhteydessä kaataneet C:n maahan. Maahanviennin seurauksena C:n lonkkanivel oli mennyt sijoiltaan.

Korkeimman oikeuden perusteluissa on todettu, että A:lla ja B:llä on ollut perusteltu ja hyväksyttävä syy virkatehtävän suorittamiseksi kohdistaa C:hen kiinnipitämistä voimakkaampia voimakeinoja C:n käyttäytyttyä uhkaavasti B:tä kohtaan ja kieltäytyttyä suorittamasta

---

²⁸ Ks. tapausseleste *Rehbock v. Slovenia* 28.11.2000, kohta 2a.

turvallisuustarkastusta itsenäisesti loppuun. Perusteena voimankäytön puolustettavuudelle määritellään tilanteen nopeus ja se, että ratkaisu voimankäyttötilanteessa on pitänyt tehdä vain muutamien sekuntien sisällä. Korkeimman oikeuden mukaan A ja B ovat käyttäneet tilanteessa lievintä toimivaa voimakeinoa suhteessa siihen vastarintaan, mitä C on tilanteessa tehnyt ja A:n ja B:n käyttämät voimakeinot ovat olleet oikeassa suhteessa suoritettavan virkatoimen tärkeyteen ja kiireellisyyteen.

Perusteluissaan KKO arvioi kohdehenkilön käyttäytymistä, hänen aggressiivisuuttaan ja tilanteen uhkaavuutta. Korkein oikeus myös punnitsi perusteluissaan maahanviennin oikeellisuutta ja asiantuntijalta oli pyydetty lausunto siitä, onko maahanvienti ollut voimankäyttökoulutuksen ja ohjeistuksen mukainen. Tässä suhteessa korkein oikeus huomioi kohdehenkilön oikeusturvan kannalta positiivisesti poliisimiesten henkilökohtaisista ominaisuuksista heidän saamansa koulutuksen ja sen ovatko poliisimiehet toimineet saamansa koulutuksen mukaisesti.

4.2 Poliisimieheen liittyvät asiat

Rikoslain ja poliisilain mukaan voimankäytön puolustettavuuden arvioinnissa huomioidaan poliisimieheen liittyen hänen saamansa koulutus ja asema. Kohdehenkilön oikeusturvan kannalta tämä voidaan nähdä positiivisena, sillä poliisimiehen saama koulutus vahvistaa kohdehenkilön oikeusturvaa, kun poliisimieheltä odotetaan nopeissa ja vaativissakin voimankäyttötilanteissa enemmän kuin keskivertokansalaiselta.²⁹ Korkeimman oikeuden ennakkopäätöksessä KKO 1993:50 on nähtävissä poliisimiesten saaman koulutuksen huomiointi, sekä poliisilaissa mainitun käytettävissä olevien voimavarojen kriteerin tulkinta.

KKO:n ratkaisussa käsiteltiin Mikkelissä vuonna 1986 tapahtunutta panttivankitilannetta. Henkilö T oli pakottanut dynamiittipanoksella uhaten pankin henkilökuntaa luovuttamaan hänelle rahaa ja pakoauton. T oli ottanut pakoautoon mukaansa räjähteitä, pankin rahoja sekä kolme panttivankia. Poliisi sulutti T:n pakoauton Mikkelissä estäen hänen matkansa jatkumisen. T uhkasi räjäyttää auton, mikäli häntä ei päästetä jatkamaan matkaa. Poliisi ei purkanut sulutusta. Kahden panttivangin päästyä pakenemaan autosta, poliisi avasi tulen T:t kohti. Auto räjähti ja T ja yksi panttivangeista saivat surmansa.

---

²⁹ Lappi-Seppälä ym.2009, 179.

Arvioidessaan voimakeinojen käytön puolustettavuutta korkein oikeus huomioi tilannetta paikan päällä johtaneen poliisimiehen koulutustaustan sekä hänen käskynalaisuudessaan olleiden muiden poliisimiesten erityiskoulutuksen tuoman valmiuden. Korkein oikeus päätyi arvioinnissaan siihen, että johdossa olleelta poliisimieheltä olisi voitu kohtuudella odottaa muunlaista suhtautumista ja tuomitsi poliisimiehen kuolemantuottamuksesta. Voimakeinojen käytön puolustettavuuden arvioinnissa korkein oikeus asetti pääpainon poliisimiehen koulutukselle, jonka lisäksi se huomioi myös kyseessä olleen tehtävän tärkeyden ja kiireellisyyden. Poliisimiesten henkilökohtaiset ominaisuudet huomioitiin päätöksessä kohdehenkilön oikeusturvan kannalta positiivisessa valossa, sillä ne asettivat poliisimiehille erityisen korostetun vastuun voimakeinojen käytössä.

Korkein oikeus tulkitsi poliisilaissa mainittua käsitettä ”käytettävissä olevat voimavarat” poliisiorganisaation käytettävissä olevina resursseina. Voitaisiinko ”voimavarat” termiä tulkita tarkoittamaan myös yksittäisen poliisimiehen käytettävissä olevia voimavaroja? Tällöin voimankäytön puolustettavuuden arvioinnissa voitaisiin huomioida poliisimiehen henkilökohtaisista ominaisuuksista yksittäisen poliisimiehen fyysiset voimavarat. Edellä mainitussa KKO:n esimerkkitapauksessa käytettävissä olevien voimavarojen arvioinnissa korkein oikeus huomioi resurssinäkökulman lisäksi myös sen, minkälaisesta aineksesta käytettävissä oleva voimavara voimankäytön säädöksessä mainitun koulutuksen ja aseman suhteen koostui. Voimavara-käsitettä ei mielestäni voida tulkita laajentavasti koskemaan yksittäisen poliisimiehen käytössä olevia fyysisiä voimavaroja. Kontekstuaalinen laintulkinta voisi antaa tällaiseen tulkintaan mahdollisuuden, mutta rikoslakiin liitoksissa oleva sanamuodonmukainen tulkinta ei siihen anna mahdollisuutta³⁰.

Hallituksen esityksen mukaan voimakeinojen käytön puolustettavuutta arvioitaessa voidaan huomioida myös poliisimiehen varustautuminen voimankäyttöön. Esityksen mukaan yksin pelkässä perusvarustuksessa toimiva poliisimies voisi joutua välitöntä toimintaa vaativassa tilanteessa käyttämään ankarampia voimakeinoja, kuin paremmin varustautunut kenttäpartio. Tämä ei kuitenkaan suoranaisesti tarkoita että ”altavastajaan” asemassa oleva poliisimies voisi myös perustella voimankäyttöään sillä, että hän on yksin ja puutteellisesti varustautunut, vaan esityksessä tuodaan myös esiin tehtävästä luopuminen, jota yksin

---

³⁰ Määttä ym. 2012, 15.

perusvarustuksessa toimivan poliisimiehen tulisi harkita herkemmin kuin paremmin varustautuneen kenttäpartion.³¹

Tutkielman kannalta merkittävimpänä voidaan pitää kyseisen hallituksen esityksen mainintaa, että voimankäytön perusedellytyksenä on, että poliisimiehellä on vaadittavan harkintakyvyn lisäksi riittävät fyysiset ja taidolliset edellytykset voimakeinojen käyttämiseen.³² Maininta osoittaa mielestäni sen, että poliisimies ei voi perustella voimankäyttöään lähtökohtaisesti omiin fyysisiin ominaisuuksiin vedoten, sillä poliisilta odotetaan riittäviä fyysisiä ominaisuuksia voimakeinojen käyttöön. Se, mitä hallituksen esityksessä tarkoitetaan ”riittäväällä” ei ole tarkemmin täsmennetty esityksessä.

4.3 Tilanteeseen liittyvät asiat

Rikoslain 4 luvun 6 §:ssä mainitaan, että voimankäytön puolustettavuuden arvioinnissa huomioidaan tilanne muutenkin tehtävän tärkeyden ja kiireellisyyden, sekä vastarinnan vaarallisuuden lisäksi. Lain sanamuoto antaa mahdollisuuden hyvin laajaankin tulkintaan. Poliisin voimankäytön osalta tilannetta tarkastellaan aina suhteellisuusperiaatteen, vähimmän haitan periaatteen ja tarpeellisuusvaatimuksen näkökulmasta. Poliisilaissa määritellyt periaatteet ohjaavat poliisin voimankäyttöä tilanteessa ja voimankäytön puolustettavuutta arvioitaessa vaikuttavat tilanteen kokonaisarvosteluun.

4.3.1 Suhteellisuusperiaate

Poliisimiehen on toiminnassaan noudatettava PolL:n 1 luvun 2-6 §:ssä määriteltyjä poliisin toiminnan yleisiä periaatteita. Poliisin toimintaa ohjaava suhteellisuusperiaate on määritelty PolL 1 luvun 3 §:ssä. Sama periaate on mainittu myös saman lain 2 luvun 17 §:ssä, joka määrittelee poliisin voimankäyttöä. Suhteellisuusperiaatteen mukaan poliisin toimenpiteiden tulee olla perusteltuja suhteessa suoritettavan virkatehtävän tärkeyteen ja kiireellisyyteen ja voimankäytön tulee olla oikeassa suhteessa tavoiteltavaan päämäärään nähden. Poliisin toiminnan kannalta tämä nostaa esiin tärkeän huomion siitä, että joissakin tilanteissa poliisin on myös kyettävä luopumaan toimenpiteestä, mikäli virkatehtävä olisi

---

³¹ HE 57/1994 vp. 54-55.

³² HE 57/1994 vp. 54-55.

toteutettavissa tehtävän tärkeyteen ja kiireellisyyteen nähden liian ankarilla voimakeinoilla.³³ Poliisin on suhteellisuusperiaatteen mukaisesti luovuttava voimankäytöstä, mikäli sen käytön ennustettavissa olevat seuraukset todennäköisesti aiheuttavat suurempaa vahinkoa, kustannuksia tai hengen ja terveyden vaaraa kuin mikä on oikeassa suhteessa tavoiteltavaan päämäärään nähden.³⁴

Hallituksen esityksessä vuodelta 2002 määritellään, että voimakeinojen käytön arvioinnin tulee perustua ensisijaisesti suhteellisuusperiaatteeseen. Kyseinen periaate määrittelee, että tehtävän tärkeys ja voimakeinojen sisältämän pakon tuoma intressiloukkaus tulee olla oikeassa suhteessa.³⁵ Tolvasen ja Tapanin mukaan voimakeinojen käytössä intressipunninta on normatiivista kokonaisarviointia³⁶, josta hyvänä esimerkkinä on korkeimman oikeuden enakkopäätös KKO 1990: 136.

Ratkaisussa oli kyse tapauksesta, jossa A oli ottanut moottoripyörän luvottomasti käyttöönsä ja paennut sillä poliisia. A oli ajanut ylinopeutta 50-60 kilometriä tunnissa. A:n voitiin katsoa aiheuttavan muille tienkäyttäjille välitöntä vaaraa. Poliisimies oli A:n pysäyttämiseksi ja kiinniottamiseksi ampunut revolverilla kolme laukausta tarkoituksenaan osua liikkuvan moottoripyörän takarenkaaseen. Yksi luodeista oli kuitenkin osunut A:n selkärankaan ja A oli halvaantunut pysyvästi alaraajoista. Korkein oikeus katsoi perusteluissaan, että poliisimiehen olisi pitänyt ymmärtää, että luoti voi osua A:han ja hän voi loukkaantua vakavasti. Poliisimiehen voimankäytön ei katsottu olleen puolustettavaa.

Korkeimman oikeuden perusteluissa voimankäytön puolustettavuuden arvioinnissa huomioitiin A:n tekemän rikoksen laatu. Korkeimman oikeuden mukaan tähän suhteutettuna poliisimiehen voimankäyttö ei tilanteessa ollut oikeassa suhteessa, eikä näin ollen yleinen etu tai poliisimiehen virkatehtävän kiireys tai tärkeys antanut perustetta tilanteessa käytetyille voimakeinoille. Hovioikeus oli perusteluissa päätenyt samaan, mutta se oli lisäksi huomionnut poliisimiehen henkilökohtaisista ominaisuuksista hänen vähäisen ampumakokemuksensa. Hovioikeuden mukaan poliisimiehen olisi vähäisen ampumakokemuksensa vuoksi pitänyt ymmärtää, että luoti voi osua A:han aiheuttaen hänelle vammoja. Poliisimiehen vähäinen kokemus toimi hovioikeuden ratkaisussa kohdehenkilön oikeusturvan kannalta positiivisena huomioitavana seikkana, sillä siihen perustuen poliisimiehen olisi pitänyt ymmärtää

---

³³ Helminen ym. 2012, 782.

³⁴ HE 57/1994 vp. 54-55.

³⁵ HE 44/2002 vp. 19.

³⁶ Tapani & Tolvanen 2013, 297.

toimia tilanteessa toisin. Luodin osumista A:han ei siis katsottu vähemmän moitittavana poliisimiehen henkilökohtaisiin ominaisuuksiin vedoten, vaan sekä korkein oikeus että hovioikeus olivat yhtä mieltä siitä, että B:n toiminta ampuma-aseen käytössä oli ollut varomatonta.

Korkeimman oikeuden mukaan poliisimiehellä olisi tilanteessa ollut toisintoimimisen mahdollisuus, sillä kuljettaja olisi voitu pysäyttää myös muulla tavoin kuin ampumalla. KKO olisi pitänyt puolustettavana voimakeinojen käyttönä moottoripyörän pysäyttämisen esimerkiksi piikkimattoa käyttämällä. Voimankäytön puolustettavuuden arvioinnissa pääpaino oli siis intressivertailussa, joka näyttäytyi KKO:n perusteluissa kohdehenkilön tekemällä rikoksella ja sen vaikutuksella valittavissa oleviin voimakeinoin.

Suhteellisuusperiaatteen edellyttämästä toimenpiteiden luopumisesta on esimerkkinä myös korkeimman oikeuden ennakkopäätös KKO 2004:75 (Ään.).

Tapauksessa oli kyse hätävarjelusta ja virkavelvollisuuden rikkomisesta. Poliisimiesten A, B ja C tehtävänä oli toimittaa kohdehenkilö psykiatriseen hoitoon. Poliisimiesten tavoittaessa kohdehenkilön metsässä, hän oli kääntynyt ja tullut vesuri lyöntiasennossa kohotettuna kohti A:ta ja tämän hallinnassa ollutta poliisikoiraa. Tällöin B oli ampunut kohdehenkilöä kahdesti jalkaan. Ampuminen ei tuottanut haluttua lopputulosta, vaan kohdehenkilö oli pysynyt edelleen pystyssä ja jatkanut hyökkäystä A:n suuntaan. A oli vapauttanut poliisikoiran kohdehenkilön kimppuun, jonka seurauksena kohdehenkilö oli kaatunut. Ennen kaatumistaan kohdehenkilö oli ehtinyt lyödä poliisikoiraa vesurilla. Kohdehenkilön pyrkiessä ylös maasta, A oli ampunut häntä kerran alaraajaan. Kohdehenkilö kuoli myöhemmin A:n ampumasta luodista saamiinsa vammoihin. Korkein oikeus katsoi, että B oli syyllistynyt hätävarjelen liioitteluna tehtyyn pahoinpitelyyn ja A hätävarjelen liioitteluna tehtyyn pahoinpitelyyn ja kuolemantuotantamukseen.

Korkeimman oikeuden mukaan B ei ollut käyttänyt tilanteessa lievintä mahdollista voimakeinoa. B käytti tilanteessa ampuma-asetta, vaikka tilanne olisi voitu ratkaista myös käyttämällä ampuma-asetta lievempänä voimakeinona poliisikoiraa. Erityisen mielenkiintoista mielestäni on korkeimman oikeuden kannanotto, jonka mukaan poliisilta voitaisiin odottaa enemmän joustavuutta voimakeinojen käytössä, kun kohdehenkilöllä on psyykinen sairaus. Poliisin tulisi tällöin olla valmis perääntymään ja väistämään mahdollinen hyökkäys. Kyseisessä KKO:n ennakkopäätöksessä poliisimiesten tekoja ei pidetty puolustettavina ja korkein oikeus mainitsi perusteluissaan rangaistavuuden perustavana seikkana suhteellisuusperiaatteen. Puolustettavuuden arvioinnissa KKO huomioi poliisimiesten henkilökohtaisista

ominaisuuksista koulutuksen ja kokemuksen, sekä tilanteeseen liittyen sen nopeuden. Poliisimiesten koulutus on perusteluissa huomioitu niin, että poliisimiehille on asetettu korostettu vastuu voimakeinojen käytössä ja heidän saamaansa koulutukseen vedoten korkein oikeus katsoo, että poliisimiehiltä olisi voitu tilanteessa odottaa muun voimankäyttövälineen kuin ampuma-aseen käyttöä. Kohdehenkilön oikeusturvan kannalta poliisimiesten koulutus on siis huomioitu kyseisessä ratkaisussa positiivisesti.

Korkeimman oikeuden viittaama poliisimiehen perääntyminen tilanteessa yhtenä toimintamuotona mainitaan myös PolL 9 §:ssä, jonka mukaan poliisilla on oikeus luopua toimenpiteestä, mikäli sen loppuun suorittaminen johtaisi tavoiteltavaan päämäärään nähden kohtuuttomaan lopputulokseen. Myös hallituksen esityksen mukaan poliisimiehen tulee luopua voimakeinojen käytöstä, mikäli niiden käyttö aiheuttaa suurempia kustannuksia, vahinkoa tai hengen ja terveyden vaaraa kuin mitä niiden käytöllä on tarkoitus estää³⁷.

Edellä mainittu toimenpiteestä luopumisen oikeus ja joissakin tilanteissa jopa velvollisuus tarkoittaisi poliisimiehen voimakeinojen käytön osalta sitä, että pienikokoinen poliisimies ei voisi käyttää voimankäyttötilanteessa fyysisen hallinnan sijaan voimankäyttövälinettä, vaikka se olisi hänelle lievin toimiva keino, mikäli tehtävän tärkeys ja kiireys ei sitä edellyttäisi ja hänen olisi mahdollista tilanteessa myös luopua toimenpiteestä. Toimenpiteistä luopumisen tarkoituksena on estää tilanteet, joissa poliisimiehen voimankäyttö saattaisi aiheuttaa kohdehenkilölle suurempaa haittaa kuin voimankäytöllä torjuttava oikeudenloukkaus tai häiriö³⁸. Hallituksen esityksessä mainitaan myös, että voimankäytön tulee olla suoritusvarmaa³⁹ ja myös Nuutilan mukaan voimakeinojen on oltava seurauksiltaan ennustettavia ja suoritusvarmoja⁴⁰. Tämä tarkoittaa, että poliisimiehen tulisi myös pyrkiä luopumaan toimenpiteestä, mikäli hänen mahdollisuutensa kontrolloidusti käyttää voimaa kohdehenkilöä kohtaan olisivat heikot. Poliisimies ei myöskään voisi tilanteessa kohdistaa varmoiksi kokemiaan voimankäytön toimenpiteitä henkilöön, mikäli ne olisivat epäsuhdassa tavoiteltavaan päämäärään nähden. Edellä esitettyyn vedoten ei olisi perusteltua, että poliisimies käyttäisi voimakkaampia voimakeinoja johtuen hänen omista fyysisistä ominaisuuksistaan, vaan poliisimiehen on huomioitava tilanteessa myös mahdollisuus luopua toimenpiteestä.

---

³⁷ HE 57/1994 vp. 55.

³⁸ Helminen ym. 2012, 205.

³⁹ HE 57/1994 vp. 54.

⁴⁰ Nuutila 1997, 302.

Mielestäni toimenpiteestä luopumiseen liittyy kuitenkin vahvasti myös poliisilain voimankäytön säädöksessä mainittu ”käytettävissä olevat voimavarat”. Toimenpiteestä luopumisen tulisi olla poikkeus ja edellyttää, että poliisilla ei ole voimavaroja suorittaa kyseistä tehtävää jollakin muulla tavalla. Tarkasteltaessa asiaa poliisimiehen henkilökohtaisten ominaisuuksien huomioimisen ja kohdehenkilön oikeusturvan näkökulmasta, on huomioitava myös poliisin velvollisuus suorittaa sille kuuluvat virkatehtävät. Tilanteessa, jossa poliisilla olisi mahdollisuus luopua toimenpiteestä tai siirtää sitä ja tehtävän kannalta myös muut toimenpiteestä luopumisen ja siirtämisen kriteerit täyttyvät (esimerkiksi tilanteen kiireellisyys tai välitön vaara hengelle, terveydelle tai omaisuudelle ei loisi poliisimiehelle toimintapakkoa), tulisi näin toimia, eikä poliisimies voisi käyttää tilanteessa tehtävän suorittamiseksi voimakkaampia voimakeinoja johtuen hänen omista fyysisistä ominaisuuksistaan.

Poliisin resurssin näkökulmasta tilanne on kuitenkin toinen, kun puhutaan haja-asutusalueesta, jossa poliisin resurssit ovat pienet. Tällaisella alueella sattuvassa voimankäyttöä vaativassa tilanteessa suhteellisuusperiaatteen mukaista toimenpiteestä luopumista tulisi mielestäni tarkastella korostetusti poikkeavana toimintatapana. Helmisen mukaan poliisin toimenpiteestä luopumista ei tulisikaan toteuttaa niin, että kohdehenkilö tai ulkopuoliset henkilöt ajattelevat poliisin pakenevan hankalaa tilannetta⁴¹. Tilanne on erilainen pääkaupunkiseudulla, jossa toisen partion saaminen paikalle on suurempien resurssien ansiosta huomattavasti helpompaa ja nopeampaa. Tällöin mahdollisuus luopua hetkellisesti toimenpiteestä ja jäädä odottamaan lisää voimavaroja on parempi. Haja-asutusalueella, jossa lisäresursseja ei ole, on vaarana, että poliisi ei saa virkatehtävää hoidettua ja tällöin toimenpiteestä luopuminen ei välttämättä ole lainkaan vaihtoehto. Ei myöskään näyttäisi kohdehenkilön näkökulmasta hyvältä, mikäli poliisi jättäisi virkatehtävän hoitamatta esimerkiksi passiivisen vastarinnan vuoksi vain siksi, että poliisimiehen fyysiset voimat eivät riitä ja paikalle ei ole saatavissa lisäresursseja hoitamaan tilannetta. Tällöin mielestäni kyseessä voisi olla Helmisen mainitsema tilanne, jossa poliisin toimenpiteestä luopuminen voisi näyttäytyä poliisin vetäytymisenä pois hankalasta tilanteesta, eikä näin voitaisi toimia. Tällaisessa tilanteessa poliisimiehen fyysisten ominaisuuksien huomioiminen valitun voimakeinon puolustettavuuden arvioinnissa voisi olla perusteltua, sillä poliisin täytyy suorittaa virkatehtävä niillä resursseilla mitä on saatavilla.

---

⁴¹ Helminen ym. 2012, 76.

4.3.2 Vähimmän haitan periaate ja tarpeellisuusvaatimus

Poliisilain 1 luvun 4 § määrittelee poliisin toiminnassa noudatettavat vähimmän haitan periaatteen ja tarpeellisuusvaatimuksen. Voimankäyttöä koskevassa 2 luvun 17 §:ssä viitataan myös tarpeellisuuskriteeriin. Vähimmän haitan periaatteen mukaan poliisin on virkatehtävää suorittaessaan valittava käytettävissä olevista keinoista se, joka tuottaa vähiten haittaa kohdehenkilölle. Vähimmän haitan periaate näkyy voimankäytössä lievimmän toimivan voimakeinon ensisijaisuutena. Voimankäytössä suhteellisuusperiaatteen on katsottu rajoittavan toimintaa enemmän kuin tarpeellisuusperiaatteen, sillä se sisältää pääasiassa lievimmän haittan periaatteen⁴². Tarpeellisuusvaatimuksen mukaan kenenkään oikeuksiin ei saa puuttua enempää kuin on tarpeen ja voimakeinojen käyttö on lopetettava heti vastarinnan lakattua tai kun tilanne on saatu muutoin hallintaan⁴³. Vuoden 1994 hallituksen esityksessä eduskunnalle poliisilaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi on mainittu, että mikäli voimankäytön tilanearvio osoittaa, että haluttua tavoitetta ei voida saavuttaa käytettävissä olevien puolustettavien voimakeinojen avulla, ei poliisimies saa ryhtyä voimakeinojen käyttöön⁴⁴.

Suomessa on annettu verrattain vähän poliisin voimankäyttöön liittyviä korkeimman oikeuden ratkaisuja. Korkeimman oikeuden ratkaisuisa voimankäyttöä käsitellään suhteessa hätävarjeluun, sekä paikoittain sitä peilataan myös hätävarjelun liioitteluun. Vuosina 1980-2020, poliisin voimankäytöstä on annettu vain viisi korkeimman oikeuden ennakkopäätöstä⁴⁵. Vuonna 1984 annettu ennakkopäätös on vielä nykyäänkin relevantti poliisin voimankäytön puolustettavuuden ja tarpeellisuusvaatimuksen näkökulmasta.

Tapauksessa KKO1984-II-127 oli kyse hätävarjelusta pidättämisen yhteydessä. Poliisimies oli kuljettanut kiinniottamaansa rikoksista epäiltyä poliisiautoon, kun kiinniotettu oli yhtäkkiä huitaissut poliisia kassilla ja lähtenyt juosten pakoon. Poliisimies oli ampunut pakenevan kiinniotetun perään laukauksen, joka oli osunut epäiltyyn ja aiheuttanut hänelle hengenvaarallisen vamman. Poliisimiehen ei ollut ollut tarkoitus osua kiinniotettuun, vaan ampua ainoastaan varoituslaukaus. Korkein oikeus katsoi, että poliisimies oli käyttänyt ankarampia voimakeinoja, kuin mitä voitiin tilanteeseen nähden pitää puolustettavana.

---

⁴² HE 22/1994 vp. 34.

⁴³ Helminen ym. 2012, 781.

⁴⁴ HE 57/1994 vp. 54.

⁴⁵ Korkeimman oikeuden ennakkopäätökset Finlexin-sivustolla 19.4.2020 mennessä.

Korkein oikeus perusti arvion voimakeinojen puolustettavuudesta muun muassa epäillyn tekemän rikoksen laatuun ja karkaamisen vaarallisuuteen. Korkeimman oikeuden mukaan edellä mainitut seikat huomioiden poliisimiehen käyttämiä voimakeinoja ei voitu pitää puolustettavina. Korkeimman oikeuden arvio voimakeinojen puolustettavuudesta perustui kyseisessä tapauksessa epäiltyyn liittyviin seikkoihin, eli hänen tekemäänsä rikokseen suhteessa poliisimiehen valitsemiin voimakeinoihin ja niiden tarpeellisuuteen.

Helmisen mukaan tarpeellisuusvaatimus tarkoittaa poliisin voimankäytön näkökulmasta myös ajallisia rajoitteita poliisin toiminnalle. Mikäli vaara voidaan poistaa joillakin muilla keinoilla tai vaara on muutoin väistynyt, ei poliisi saa enää käyttää voimakeinoja. Tarpeellisuusvaatimus määrittelee, että valittujen toimenpiteiden pitää olla tehokkaita ja niiden tulee olla oikeanlaisia tavoiteltuun päämäärään nähden.⁴⁶

5. VOIMANKÄYTTÖTILANTEIDEN TUTKINTA

Esitutkintalain (805/2011 ETL) 2 luvun 4 §:n (988/2016) 1 momentissa säädetään, että syyttäjä toimii tutkinnanjohtajana tapauksissa, joissa poliisimiehen epäillään tehneen rikos virkatehtävän suorittamisen yhteydessä. Säädöksen mukaan syyttäjä voi toimia tutkinnanjohtajana myös tapauksissa, joissa poliisimies on syllistynyt rikokseen vapaa-ajallaan, mikäli se on asian vakavuuden tai laadun vuoksi tarpeen.

5.1 Syyttäjä tutkinnanjohtajana

Poliisihallitus on antanut erillisen ohjeen poliisirikosten tutkinnasta. Ohjeessa käsitellään ETL 2 luvun 4 §:ää sekä poliisirikosten tutkinnan käytäntöä. Poliisirikostutkinnassa tutkinnanjohtajana toimivalla syyttäjällä on samat oikeudet ja velvollisuudet kuin tutkinnanjohtajana toimivalla poliisimiehellä. Syyttäjä päättää esitutkinnan aloittamisesta ja sen toimittamatta jättämisestä, johtaa ja ohjeistaa tutkintaa sekä määrää tarpeellisista lisäselvityksistä ja esitutkinnan päättämisestä. Syyttäjä vastaa ETL 5 luvun 1 §:n (988/2016) mukaisista ilmoituksista, pakkokeinoista, tiedottamisesta ja esitutkinnan päättämisestä. Syyttäjä voi

---

⁴⁶ Helminen ym. 1999, 73-74.

tutkinnanjohtajana antaa asiassa myös suullisen tai kirjallisen huomautuksen, mikäli esitutkinta lopetetaan ETL 3 luvun 9 §:n nojalla.⁴⁷

5.2 Poliisin tekemäksi epäillyn rikoksen vastaanotto ja kirjaaminen

Poliisin tekemäksi epäillyn rikoksen kirjaamismenettely on samanlainen kuin muidenkin rikosten kirjaamismenettely. Mikäli ilmoituksessa väitetään poliisimiehen syyllistyneen rikokseen, tapaus etenee ETL 2 luvun 4 §:n tarkoittamassa järjestyksessä, ellei kyseessä ei ole sakkoasia. Ilmoitus poliisimiehen epäilystä rikoksesta voidaan esittää myös suullisesti kuulustelun yhteydessä, jolloin kuulusteltavalta tiedustellaan hänen halustaan tehdä asiasta rikosilmoitus.⁴⁸ Poliisin tekemäksi epäilystä rikoksesta kirjataan R- tai S-ilmoitus Pohan antaman kirjaamisohjeen mukaisesti ja punninta näiden kahden ilmoituksen välillä tehdään samoin perustein kuin muidenkin rikosepäilyjen osalta. Valinta R- ja S-ilmoituksen välillä ei sido tutkinnanjohtajaa, eikä se vaikuta tutkinnan aloittamiseen.⁴⁹

Kaikki poliisimiehiin kohdistuvien rikosepäilyjen esikäsittely ja alustava selvittely on keskitetty Valtakunnansyyttäjänvirastoon. Mikäli epäilty rikos on tehty virkatehtävän suorittamisen yhteydessä, Valtakunnansyyttäjänvirastossa toimiva syyttäjätutkinnanjohtaja lähettää asian sen syyttäjätutkinnanjohtajan ratkaistavaksi, jonka alueelle tapaus kuuluu tai tekee itse asiassa päätöksen esitutkinnan toimittamatta jättämisestä.⁵⁰ Tutkinnanjohtajaksi määrätty syyttäjä on toimivaltainen ratkaisemaan, onko asiassa syytä epäillä rikosta ja toimitetaanko esitutkinta. Poliisi voi ratkaista kyseisen asian tapauksissa, jossa poliisimiehen tekemäksi epäilty rikos ei ole tapahtunut virkatehtävän suorittamisen yhteydessä ja jossa syyttäjä ei toimi tutkinnanjohtajana. Poliisin tulee aina saattaa asia syyttäjän ratkaistavaksi, mikäli poliisin tietoon tulee sellaisia seikkoja, joiden vuoksi on tarpeen arvioida, onko poliisimiestä syytä epäillä rikoksesta, jota ei voida käsitellä sakolla. Esitutkintakynnys on poliisirikoksissa sama kuin muissa rikosepäilyissä.⁵¹

---

⁴⁷ Poliisihallitus 2017, 2-3.

⁴⁸ Valtakunnansyyttäjä 2019.

⁴⁹ Poliisihallitus 2017, 3.

⁵⁰ Poliisihallitus 2017, 4.

⁵¹ Valtakunnansyyttäjä 2019.

5.3 Voimankäyttötilanteet

Tutkinnanjohtajaksi määrätty syyttäjä ratkaisee, onko asiassa syytä epäillä rikosta ETL 3 luvun 3 §:n mukaisesti ja aloitetaanko tapauksen johdosta esitutkinta. Tutkinnanjohtaja ilmoittaa esitutkinnan aloittamispäätöksestä jutun tutkijalle, joka sen jälkeen kirjaa aloittamispäätöksen Poliisiasian tietojärjestelmään.⁵²

Tilanteissa, joissa poliisin voimankäytön seurauksena joku on saanut surmansa tai loukkaantunut vakavasti, voi selvittämisenintressi kohdistua ensisijaisesti tapauksen tapahtumakulun selvittämiseen, eikä niinkään rikosvastuun kohdentumiseen. Poliisimiehen tulee tällaisissa tilanteissa olla yhteydessä Valtakunnansyyttäjänvirastossa toimivaan tutkinnanjohtajaan. Asiassa toimivaltainen syyttäjä ratkaisee tutkinnanjohtajana aloitetaanko asiassa esitutkinta. Syyteharkinnan suorittaa ja syytettä ajaa kuitenkin aina muu kuin tutkinnanjohtajana toiminut syyttäjä.⁵³

6. TUTKIMUSASETELMA HAASTATTELUISSA

Tutkielman empiirinen osuus on toteutettu kvalitatiivisena tutkimuksena. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tiedonkeruun ensisijaisena välineenä on ihminen ja haastattelut ja toissijaisena erilaiset lomakkeet ja testit. Aineistonkeruussa käytetään laadullisia metodeja, esimerkiksi teemahaastatteluja, osallistuvaa havainnointia ja erilaisten dokumenttien ja tekstien diskursiivista analyysia. Haastateltavat henkilöt valitaan tarkoituksen mukaisesti, eikä hyödyntäen satunnaisotoksen menetelmää. Kvalitatiiviselle tutkimukselle on ominaista, että tutkimussuunnitelma ja tutkimus muotoutuvat tutkimuksen edetessä ja prosessi on joustava ja sallii suunnitelmien muuttamisen tarpeen vaatiessa. Kvalitatiiviselle tutkimukselle on lisäksi ominaista, että tutkimuskohdetta pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti ja yleensä tutkija kerää itse oman aineistonsa. Tutkielmassani tämä näkyy työn lainopillisessa osuudessa valmiin aineiston keräämisellä, sekä empiirisessä osassa teemahaastatteluiden toteuttamisena. Empiirinen tietoaines koostuu primaariaineistoista, sillä se sisältää välitöntä

---

⁵² Poliisihallitus 2017, 6.

⁵³ Poliisihallitus 2017, 6.

tietoa tutkittavana olevasta kohteesta.⁵⁴ Tutkielmassani tämä tarkoittaa poliisirikostutkin-
nassa työskentelevien syyttäjien näkemyksiä voimankäytön puolustettavuuden arvioinnissa
huomioitavista seikoista.

Opinnäytetyöni on toteutettu hyödyntäen lainopin metodia ja sitä täydentämään olen laatinut
tutkielmaan empiirisen osuuden. Tässä luvussa tarkastelen empiiriseen osuuteen kuuluvaa
syyttäjien haastattelun tarkoitusta, teemahaastattelujen tutkimuskysymyksiä ja aineiston ke-
räämistä.

6.1 Teemahaastattelujen tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Työn empiirinen osuus sisältää syyttäjille tehdyt teemahaastattelut. Tutkimuskysymyk-
senäni on: ”Huomioidaanko poliisimiehen henkilökohtaisia ominaisuuksia voimankäytön
puolustettavuuden arvioinnissa?” ja apukysymyksenä: ”Onko perusteltua, että poliisimie-
hen fyysinen koko määrittelee tilanteessa käytettävän voimakeinon?”

Opinnäytetyön laajuudessa tutkielmassa tutkimusasetelman tarkka rajaaminen on tärkeää,
jotta tutkimusongelma säilyy mielekkäänä ja työn laajuuden kannalta sopivan kokoisena.
Kaikkea laadullisen tutkimuksen tuottamaa aineistoa ei ole tarpeen esitellä opinnäytetyössä
ja tutkimusprosessille ominaista on, että alussa laaditut tutkimuskysymykset voivat muuttua
ja tarkentua opinnäytetyöprosessin aikana.⁵⁵ Tutkielmassani tutkimuskysymys laajeni tut-
kielman edetessä koskemaan poliisimiehen henkilökohtaisia ominaisuuksia voimankäytön
puolustettavuuden arvioinnissa pelkkien fyysisten ominaisuuksien sijaan.

6.2 Aineiston keruu

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa päämenetelmänäni on ollut haastattelu. Menetelmän etuna
on se, että aineiston keräämistä voidaan säädellä joustavasti tilannetta ja vastaajia myötäl-
len. Haastattelumenetelmän etuna kyselyyn verrattuna on myös se, että haastatteluaiheiden

---

⁵⁴ Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 151–175.

⁵⁵ Kiviniemi 2007, 75.

järjestystä voidaan vaihdella ja vastauksia voidaan tulkita enemmän.⁵⁶ Valitsemaani haastattelumenetelmään liittyy myös erilaisia ongelmia. Menetelmä edellyttää huolellista suunnittelua ja se on altis erilaisille haastattelijasta, haastateltavasta ja haastattelutilanteesta johtuville virhelähteille. Tutkielman luotettavuutta heikentävänä piirteenä haastattelussa on se, että haastattelussa haastateltavilla on taipumus antaa sosiaalisesti hyväksyttäviä vastauksia.

57

Päädyin haastattelumenetelmään, jotta saan syyttäjien voimankäytön puolustettavuuden arviointiprosessia näkyväksi. Kvalitatiivisen tutkimuksen tutkimusmenetelmä sopii työhöni, sillä sen avulla voidaan tarkastella syyttäjien käsityksiä merkitykselliseksi kokemistaan seikoista. On kuitenkin huomioitava, että eri seikkojen merkitykset ja kokemukset ovat aina subjektiivisia, joten tutkijan on mahdotonta löytää yhtä ja ainoaa oikeaa totuutta.⁵⁸ Tutkimuksessani on huomioitava, että syyttäjien käsitykset ja kokemukset voivat muuttua ja olla tilannekohtaisia.

Yksi kvalitatiivisen tutkimuksen haastattelutyypeistä on teemahaastattelu. Haastattelussa aihepiirit, eli teemat on määrätty etukäteen, mutta valmiita kysymyksiä tai järjestystä ei laadita etukäteen. Haastattelija käy kaikki etukäteen päättämänsä teema-alueet läpi haastateltavan kanssa, mutta teemojen laajuus ja järjestys voivat vaihdella haastateltavien välillä. Teemahaastattelumenetelmässä vastaaja pääsee puhumaan vapaamuotoisesti, jolloin kerätty materiaali edustaa vastaajan omaa puhetta. Tämä vapaus sopii tutkimusongelmaani, sillä tarkoituksena on kerätä tietoa siitä, miten syyttäjät arvottavat erilaiset asiat voimankäytön puolustettavuuden arvioinnissa. Tällainen arvottaminen ja punninta vaatii mahdollisuutta vapaaseen keskusteluun ja omaan puheeseen. Teemojen avulla haastatteluissa voidaan kuitenkin taata, että jokaisen haastateltavan kanssa puhutaan suurin piirtein samoista asioista. Lisäksi teemoja voidaan käyttää apuna litteroidun haastatteluaineiston jäsentämisessä.⁵⁹

Yksi tärkeimmistä vaiheista teemahaastattelussa on haastatteluteemojen suunnittelu. Tutkijan perehtyessä teoriaan ja tutkimustietoon, hän samalla hahmottelee tutkittavat ilmiöt ja

---

⁵⁶ Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 194–195.

⁵⁷ Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 195.

⁵⁸ Vilkkä 2005, 97–100.

⁵⁹ Eskola & Suoranta 1998, 86–89.

niitä kuvaavat peruskäsitteet. Haastattelurungon tema-alueluettelo kuvaa teoreettisten pääkäsitteiden spesifioituja alakäsitteitä- tai luokkia ja haastattelukysymykset kohdistuvat näihin teemoihin. Haastattelutilanteessa haastattelija hyödyntää teemoja eräänlaisena muistilistana ja keskustelua ohjaavana välineenä.⁶⁰ Tutkielmassani erilaisina teemoina ovat voimankäytön puolustettavuuden arviointiin vaikuttavat seikat. Erilaisiksi teemoiksi voidaan jakaa poliisimieheen liittyvät seikat, kohdehenkilöön liittyvät seikat ja tilanteeseen liittyvät seikat. Tällä jaottelulla muodostan kokonaiskuvan voimankäytön puolustettavuuden arvioinnissa huomioitavista seikoista, joita tarkastelen suhteessa kohdehenkilön oikeusturvaan. Käsittelem myös kohdehenkilöön liittyviä seikkoja, jotta tuon näkyväksi mitkä kaikki asiat arvioinnissa vaikuttavat ja onko kohdehenkilöön liittyvien seikkojen arvioinnissa havaittavissa poliisimiehen henkilökohtaisten ominaisuuksien vaikutusta ja millä tavalla kohdehenkilöön liittyvien seikkojen arviointi vaikuttaa hänen oikeusturvaansa voimankäytön puolustettavuuden arvioinnissa.

Tutkimushaastattelussa tutkija voi syventyä tai käsitellä laajemmin joitakin teemoja⁶¹. Tutkielmassani halusin syventyä poliisimiehen henkilökohtaisista ominaisuuksista juuri fyysisten ominaisuuksien huomioimiseen voimankäytön puolustettavuuden arvioinnissa. Käyttämäni teemahaastattelurunko on työni liitteenä.

6.3 Aineiston esittely

Haastattelun aluksi kartoitin haastateltavien syyttäjien taustatiedot, esimerkiksi iän, koulutuksen ja työkokemuksen. Tämän tarkoituksena oli saada yleiskuva haastateltavista. Tutkimuksen kannalta yksityiskohtaisempien taustatietojen kartoitus ei mielestäni ollut oleellista. En tarkistanut annettujen tietojen oikeellisuutta.

Kysyin haastateltavien työkokemusta saadakseni käsityksen, kuinka paljon kokemusta syyttäjillä on voimankäytön puolustettavuuden arvioinnista ja poliisirikosten tutkinnasta. Haastatelluista syyttäjistä vähiten työkokemusta poliisirikostutkinnasta oli kolme vuotta ja eniten kokemusta 14 vuotta. Kaikilla haastateltavilla oli oikeustieteen ylempi korkeakoulututkinto.

⁶⁰ Hirsjärvi & Hurme 2000, 65–66.

⁶¹ Eskola & Vastamäki 2010, 26–44.

Kukaan haastateltavista ei ollut toiminut syyttäjänä poliisirikoksissa, vaan kaikki olivat toimineet tutkinnanjohtajina poliisirikostutkinnassa. Haastattelin syyttäjiä kaikista Suomen syyttäjäalueista, eli Etelä-Suomen, Pohjois-Suomen, Itä-Suomen ja Länsi-Suomen syyttäjäalueista. Kaikista syyttäjäalueista haastattelin yhtä syyttäjää, jonka lisäksi haastattelin yhtä Valtakunnansyyttäjänvirastossa poliisirikostutkinnan esikäsittely-yksikössä työskentelevää ylikonstaapelia.

6.4 Haastattelujen toteutus

Toteutin haastattelut yksilöhaastatteluina, pois lukien kasvotusten toteuttamani haastattelu, jossa haastateltavana oli samanaikaisesti yksi syyttäjä ja yksi ylikonstaapeli. Toteutusmuodon tarkoituksena oli pyrkiä sellaiseen aineistoon ja haastateltaviin, joilla voin saada parhaiten vastauksen tutkimuskysymykseeni. Tutkimuksessa näytteen harkinnanvaraisuudella tarkoitetaan sitä, että haastateltavaksi valitaan sellaisia informanteja, joilla on erikoistietoa tutkittavan ilmiön kannalta ⁶². Haastattelin nimenomaan poliisirikosten tutkinnanjohtajina toimineita syyttäjiä, jotta saisin tietoa voimankäytön puolustettavuuden arviointia tehneiden syyttäjien omakohtaisista kokemuksista, eikä esimerkiksi yleisesti syyttäjien ajatuksia voimankäytön puolustettavuuden arvioinnissa huomioitavista seikkoihin.

Tavoitteenani oli saada haastatella syyttäjiä kaikista Suomen syyttäjäalueista ja tässä tavoitteessa onnistuin. Asetin haastateltavien määrälle tavoitteeksi neljä, mutta onnistuin saamaan haastattelun yhteensä viideltä haastateltavalta. Useampikin syyttäjä ilmoitti voitavansa osallistua haastatteluun, mutta rajoitin haastattelujen määrän havaittuani aineiston kylläntymistä. Aineiston kylläntymisellä, eli saturaatiolla tarkoitetaan sitä, kun lisäaineiston kerääminen ei näytä tuottavan kohteesta enää uutta informaatiota ja aineiston tietty peruslogiikka alkaa toistaa itseään⁶³.

Toteutin haastattelut helmikuun ja maaliskuun 2020 aikana. Tarkoitukseni oli alun perin toteuttaa ainakin Etelä-Suomen ja Länsi-Suomen syyttäjäalueen haastattelut kasvotusten, mutta COVID-19 taudin aiheuttama poikkeuslain voimaantulo ja taudin leviämisen estämiseksi asetetut liikkumisrajoitukset aiheuttivat sen, että ehdin tehdä vain ensimmäisen

---

⁶² Hirsjärvi & Hurme 2000, 59.

⁶³ Eskola & Suoranta 2014, 63.

haastattelun kasvokkain ja loput jouduin toteuttamaan puhelimitse. En usko, että haastattelun lopputuloksen kannalta oli merkittävää vaikutusta sillä, toteutettiinkö haastattelun puhelimitse vai kasvokkain. Kasvokkain tapahtuneessa haastattelussa kontaktin luominen haastateltavaan on aina erilaista, sillä haastattelu on vuorovaikutusta, jossa normaalit fyysiset, sosiaaliset ja kommunikaation liittyvät seikat vaikuttavat haastattelutilanteeseen⁶⁴. Puhelimitse osa näistä vuorovaikutuksen piirteistä jää pois, mutta en usko sillä olevan kuitenkaan merkittävää vaikutusta tutkimuskysymykseni kannalta olennaisen informaation saamiseen. Uskon, että kasvokkain tapahtuvassa haastattelussa haastatteliija voi luoda haastatteluun kevyemmän tunnelman, jolloin haastateltavan voi olla helpompi vastaila kysymyksiin ja keskustelumaisempi haastattelu voi myös tuottaa laajempia vastauksia ja sitä kautta myös enemmän aineistoa. Puhelimitse käydyissä haastatteluissa sain kuitenkin selkeät vastaukset haastateltavilta esittämiini kysymyksiin ja tutkimuskysymykseni kannalta tärkeimmän informaation kaikista eri teemoista.

Olin etukäteen yhteydessä haastateltaviin sähköpostin välityksellä ja kerroin kuka olen, missä opiskelen ja mikä on tutkimukseni tarkoitus. Kerroin sähköpostissa lisäksi arvioin haastatteluajasta ja sovin haastatteluaikeita. Pyysin haastateltavia etukäteen pohtimaan niitä poliisirikostutkintoja, joista heillä on kokemusta ja mitkä seikat nousivat merkitykselliseksi voimankäytön puolustettavuutta arvioitaessa.

Teemahaastattelussa on tärkeää, että haastattelupaikka on rauhallinen ja turvallinen haastateltavalle, sillä se vaikuttaa hyvän kontaktin saamiseen haastateltavan kanssa⁶⁵. Haastateltavalle tulisi tarjota mahdollisuutta valita itselleen mieluisa paikka⁶⁶. Toteutin kasvokkain tapahtuneen ensimmäisen haastattelun syyttäjän toimipisteen kirjastolla. Loput haastattelut tein puhelimitse, joka edesauttoi mielestäni haastattelujen sopimista, sillä sen avulla minimoitiin syyttäjien haastatteluun kuluva aika, eikä aiheutettu haastateltaville ylimääräistä vaikeaa tutkimukseen osallistumisesta. Negatiivisena piirteenä puhelimitse tapahtuvissa haastatteluissa oli se, että en haastattelijana pystynyt vaikuttamaan haastattelupaikan valintaan tai varmistamaan että se on rauhallinen. Haastatteluissa ilmeni kuitenkin, että kaikki

---

⁶⁴ Eskola & Suoranta 2014, 86.

⁶⁵ Hirsjärvi & Hurme 2000, 73.74.

⁶⁶ Eskola & Suoranta 1998, 92.

haastateltavat olivat työhuoneellaan tai kotonaan haastattelun tapahtuessa, eikä taustalta kuulunut haastattelua häiritseviä ääniä.

Tallensin haastattelut ääninauhurilla saatuani siihen haastateltavilta luvan. Kaikki haastateltavat suhtautuivat haastatteluihin myönteisesti. Haastattelut kestivät keskimäärin 15-35 minuuttia. Haastattelun pituuteen vaikutti selkeästi se, tehtiinkö haastattelu kasvokkain vai puhelimitse. Kasvokkain tapahtunut haastattelu oli pisin, 35 minuuttia ja lyhyin haastattelu oli kestoltaan vain 15 minuuttia. Lyhyimmän haastattelun kohdalla haastateltavalle oli tullut yllättävä kokous haastattelun kanssa samaan aikaan, joten haastattelua jouduttiin aikaistamaan. Uskon tällä olleen vaikutusta myös haastateltavan haluun keskustella sekä valmiuteen pohtia syvällisemmin tai laajemmin kysymyksiä. Ne haastateltavat, joiden kanssa haastattelu toteutui sovittuna aikana, olivat selkeästi varautuneet vastaamaan laajemmin, sekä odottivat haastattelun kestävän pidempään.

Käytin kaikissa haastatteluissa samaa temahaastattelurunkoa. Vaihtelin hieman kysymysten järjestystä ja syvennyin toisten haastateltavien kanssa joihinkin teemoihin enemmän kuin toisten. Pidin koko prosessin ajan huolen, että käsittelin kaikkien haastateltavien kanssa kaikkia teemoja. Kolmannen haastattelun kohdalla oli jo havaittavissa, että haastatteluissa toistuivat samat asiat kaikkien käsiteltävien teemojen kohdalla. Osa haastateltavista vastasi kysymyksiin laajemmin ja heillä tuntui olevan selkeä näkemys asiasta ja se välittyi myös heidän mielipiteidensä varmuudesta. Osalle haastateltavista piti enemmän avata tutkimusongelmaa ja tutkimuksen näkökulmaa, sillä heille tuotti ongelmia pystyä vastaamaan kysymyksiin yleisemmällä tasolla, kun ei ollut erityistä tapauskohtaista esimerkkiä.

Tavoitteenani oli kerätä kattava aineisto, joka vastaisi tutkimuskysymykseeni. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston laatu on keskiössä, eikä aineiston määrä ole tutkimuksen kannalta tärkeintä. Aineiston tarkoituksena on auttaa tutkijaa ymmärtämään tutkimuskohdetta ja muodostamaan siitä tehtävää tulkintaa. Aineiston kattavuuden määrittelemisen voi olla haasteellista, sillä tutkimuksessa tutkitaan ihmisten omakohtaisia kokemuksia ja mielipiteitä.⁶⁷ Koen, että valitsemani kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä ja saamani aineisto tukevat hyvin vastauksen löytämistä tutkimusongelmaani, sillä tarkoituksena oli tutkia millä tavalla

---

⁶⁷ Vilka, 2015, 112.

käytännössä voimankäytön puolustettavuuden arvioinnissa poliisimiehen henkilökohtaisia ominaisuuksia huomioidaan. Sain haastateltavaksi yhden syyttäjän jokaiselta Suomen syyttäjälta, joka mielestäni lisää aineiston kattavuutta, sillä tällöin sain tutkittavasta aiheesta näkemyksiä valtakunnallisesti, enkä vain esimerkiksi pääkaupunkiseudulta.

Koen että kvantitatiivisella tutkimusmenetelmällä en olisi saanut yhtä lailla syyttäjien omakohtaisia kokemuksia ja mielipiteitä näkyville, jolloin tutkielmani tarkoitus, eli selvittää miten käytännössä poliisimiehen henkilökohtaisia ominaisuuksia huomioidaan voimankäytön puolustettavuuden arvioinnissa, olisi jäänyt saavuttamatta.

6.5 Aineiston analyysi

Timo Laineen mukaan sisällönanalyysi etenee vaiheittain, koostuen kolmesta eri vaiheesta. Aineiston keräämisen jälkeen tutkija erottelee aineistosta kiinnostavat asiat ja merkitsee ne. Tässä vaiheessa muu aineisto jää tutkimuksen ulkopuolelle. Tätä vaihetta kutsutaan Laineen mukaan aineiston litteroimiseksi tai koodaamiseksi. Tämän jälkeen tutkija luokittelee, teemoittelee ja tyypittelee aineiston. Teemahaastattelulla kerätty aineisto on helppo jakaa pienempiin osiin ja ryhmitellä aihepiirien mukaan, sillä aineisto on jo valmiiksi jäsentynyt haastattelujen teemojen kautta. Tällöin tutkija voi vertailla eri teemojen esiintymistä aineistossa. Tutkija voi etsiä teemojen sisältä yhteisiä ominaisuuksia näkemyksille ja tiivistää niitä sitä kautta yleistyksiksi. Viimeisenä vaiheena analysoinnissa on yhteenvedon kirjoittaminen.⁶⁸

Aineisto litteroidaan ennen analyysin aloittamista. Litteroinnilla tarkoitetaan aineiston muuttamista tekstimuotoon joko valikoiden tai kokonaisuudessaan⁶⁹. Litteroin tekemäni haastattelut valikoiden, sillä haastattelukysymyksiä oli vähän ja vastausten kannalta oleellisin sisältö oli helposti poimittavissa haastatteluista, vaikka niitä ei litteroinut kokonaisuudessaan. Litteroituja haastatteluista on neljä kappaletta. Niiden kokonaispituus on Times New Roman fontin koolla 12 ja rivivälillä yksi ja puoli yhteensä 4 sivua. Litteroinnin jälkeen tutkija nostaa aineistosta esiin tutkimuskysymyksen avulla olennaiset asiat. Tämän jälkeen aineistosta

⁶⁸ Tuomi & Sarajärvi 2009, 91–93.

⁶⁹ Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 217.

luodaan kokonaisuuksia havaittujen samankaltaisuuksien ja yhteenkuuluvuuden perusteella. Samanlaiset merkitykset kootaan yhdeksi kokonaisuudeksi, josta tutkija tekee tulkintoja omasta näkökulmastaan.⁷⁰ Tulostin litteroidut haastattelut paperille ja luin ne useampaan kertaan havainnoiden samalla alustavasti niistä esiin nousevia tutkimuskysymyksen kannalta oleellisimpia seikkoja.

Miles ja Huberman ovat jakaneet aineistolähtöisen laadullisen aineiston analyysin kolmeen eri vaiheeseen: redusointi, klusterointi ja abstrahointi. Redusoinnilla, eli pelkistämällä, tarkoitetaan eri informaation tiivistämistä ja pilkkomista. Tämä voidaan toteuttaa etsimällä tutkimukseen olennaisesti liittyviä kuvauksia ja alleviivaamalla niitä eri väreillä. Sen jälkeen kuvaukset kerätään yhteen erilliselle konseptille. Analyysiyksikkönä voi olla esimerkiksi jokin sana, lause tai ajatuskokonaisuus ja se tulee määrittää ennen sisällönanalyysin aloittamista.⁷¹

Tutustuttuani litteroituihin haastatteluihin aloitin aineiston redusoinnin värikoodaamisella. Valitsin jokaiselle temalle oman värin ja alleviivasin siihen liittyvät lauseet kyseisellä värillä. Redusointivaiheessa koodaamisen ulkopuolelle jääneet kohdat jätetään pois analysointivaiheesta. Aineiston karsiminen ja tutkimuskysymysten kannalta epäolennaisten asioiden poisjättäminen selkeyttää aineistoa⁷². Kokosin värikoodatut alkuperäisilmaisut tekstinkäsittelyohjelmalla temahaastattelujen teemojen alle ja numeroin haastattelut S1- S4. Numeroinnin tarkoituksena on selkeyttää suorien lainauksien merkkäämistä. Haastattelujen numerointijärjestys oli satunnainen.

Aineiston klusteroinnilla tarkoitetaan tutkimuskohteena olevan ilmiön alustavien kuvauksien muodostamista. Alkuperäisilmaisuja kuvaavat käsitteet ryhmitellään niitä yhdistäviksi luokiksi.⁷³ Etsin haastatteluista alkuperäisilmaisusta samankaltaisuuksia ja sijoitin ne teemojen alle allekkain. Teemoista muodostui omat pää- ja alaluokat, jotka on esitetty seuraavalla sivulla taulukon muodossa.

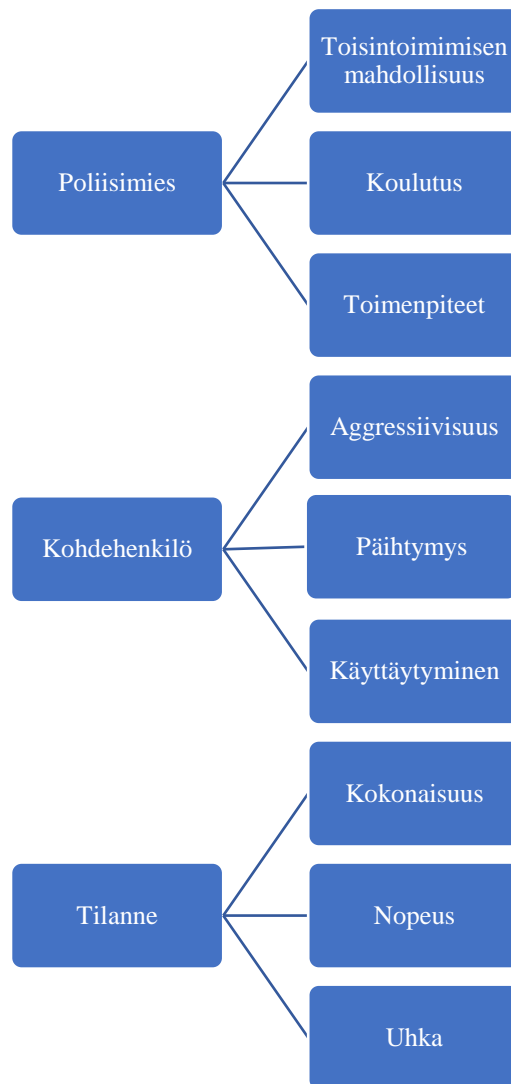
---

⁷⁰ Tuomi & Sarajärvi 2009, 102.

⁷¹ Tuomi & Sarajärvi 2009, 108–110.

⁷² Tuomi & Sarajärvi 2009, 109–112.

⁷³ Tuomi & Sarajärvi 2009, 110–113.

Kuvio 1: Pää- ja alaluokat

Tuomen ja Sarajärven mukaan abstrahoinnilla tarkoitetaan luokkien yhdistelemistä ja siirtymistä kielellisistä ilmaisuista kohti käsitteellisempää näkemystä tutkimuskohteesta⁷⁴. Teema-haastattelumenetelmän käyttämisen myötä haastattelurunko muodosti teemojen kanssa samansuuntaisia keskeisiä pääluokkia. Pääluokiksi muodostuivat poliisimies, kohdehenkilö ja tilanne, joiden kunkin alle muodostui kolme alaluokkaa. Pääluokat muistuttavat teema-haastattelun teemoja poliisimieheen liittyvät seikat, kohdehenkilöön liittyvät seikat sekä tilanteeseen liittyvät seikat. Sisällönanalyysiprosessissa muodostuneet luokat pyrkivät vastaamaan tutkimuskysymykseen puolustettavuuden arvioinnissa huomioitavista seikoista.

⁷⁴ Tuomi & Sarajärvi 2009, 110–113.

6.7 Teemahaastattelujen tulokset

Käyn tässä luvussa läpi keskeisimpiä teemahaastatteluaineistosta nousseita tutkimustuloksia sisällönanalyyseissä muotoutuneiden pää- ja yläluokkien mukaan. Teemahaastattelujen tutkimuskysymyksenä oli ”Millä tavalla poliisimiehen henkilökohtaisia ominaisuuksia huomioidaan voimankäytön puolustettavuuden arvioinnissa kohdehenkilön oikeusturvan näkökulmasta?” ja apukysymyksenä ”Onko perusteltua, että poliisimiehen fyysinen koko määrittelee tilanteessa käytettävän voimakeinon?”

6.7.1 Poliisimieheen liittyvät asiat

Haastatteluissa nousi voimankäytön puolustettavuuden arvioinnissa poliisimieheen liittyvistä seikoista poliisimiehen nimenomainen toiminta tilanteessa sekä hänen saamansa koulutus voimankäyttövälineisiin. Kolme neljästä haastateltavasta totesi, että poliisimieheen liittyen tarkastellaan, onko hän toiminut poliisilain periaatteiden mukaisesti, eli onko hän tilanteessa yrittänyt kehotuksin, neuvoin ja käskyin keskeyttää kohdehenkilön toimintaa ja mikäli hän on turvautunut voimankäyttövälineisiin, onko hänellä ollut ajantasainen ja voimassa oleva koulutus kyseisiin välineisiin. Koulutuksista haastateltavat mainitsivat esimerkiksi ampuma-aseen vuosittaiset tasokokeet, sekä etälamauttimeen liittyvän koulutuksen. Lisäksi esiin nousi myös poliisimiehen toisintoimimismahdollisuus, eli olisiko poliisimies voinut toimia tilanteessa jollakin toisella tapaa.

Poliisimiehen henkilökohtaisista ominaisuuksista koulutuksen ja erityiskoulutuksen huomioimisesta kertoo se, että neljä viidestä haastateltavasta oli pyytänyt Poliisiammattikorkeakoululta asiantuntijalausuntoja voimankäyttöön liittyen. Lausuntojen tarkoituksena on ottaa kantaa siihen, onko poliisimiehen toiminta ollut sen koulutuksen mukaista, mitä poliisimiehille annetaan ja onko esimerkiksi voimankäytössä käytetyt menetelmät ja voimankäyttövälineiden käyttö ollut koulutuksen mukaista.

Poliisimiehen fyysisiin ominaisuuksiin liittyen yhdelläkään haastateltavista ei ollut kokemusta, että niitä olisi huomioitu voimankäytön puolustettavuuden arvioinnissa. Eräs haastateltavista näki fyysiset ominaisuudet tärkeänä selvitettävänä seikkana, mutta niiden painoarvo toiminnan perusteena on kuitenkin rajallinen:

”Mikäli näin kävisi, että joku toisi esiin fyysisiä ominaisuuksiaan tai muita henkilökohtaisia ominaisuuksiaan, niin kyllä ne huomioitaisiin, sillä ne ovat tärkeä elementti, mutta se mikä painoarvo niillä yksinomaan on, niin jättäisi syyttäjän tehtäväksi päättää miten se vaikuttaisi kokonaisarvosteluun. Se että perustelisi pelkästään voimankäyttöään sillä, että on pieni, ei käy. ”

Kaikki haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että poliisin fyysiset ominaisuudet eivät prosessissa tule esille, ellei poliisimies itse tuo niitä esiin esimerkiksi antaessaan selvitystä tapahtuneesta joko kirjallisesti tai kuulustelussa. Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että fyysisten ominaisuuksien tuominen esiin olisi hyvin oleellista ja tärkeää, vaikka loppukädessä on syyttäjän ja tuomarin tehtävänä harkita annetaanko niille painoarvoa voimankäytön puolustettavuuden arvioinnissa. Eräs haastateltavista toi esiin, että fyysisten ominaisuuksien huomioiminen voi olla hyvin tapauskohtaista:

”Tarkasteltaessa esimerkiksi voimankäyttövälineen käyttöä, niin tietyissä tilanteissa kyllä voidaan huomioida myös poliisimiehen koko. Voidaan ajatella, että jos tilanteessa olisi ollut hyvin isokokoisia poliiseja, niin tilanne olisi voinut hoitua puhumalla, mutta jos paikalla on pieniä poliisimiehiä ja joutuvat käyttämään voimankäyttövälinettä tehtävän hoitamiseen niin sitten ne voidaan huomioida.”

Voimankäytön puolustettavuuden arvioinnin tapauskohtaisuus nousi selvästi kaikissa haastatteluissa esiin. Haastateltavista jokainen totesi, että tapaukset arvioidaan aina tapauskohtaisesti ja tilanteen yksityiskohdat vaikuttavat suuresti siihen mitkä tekijät nousevat arvioinnissa keskiöön. Kohdehenkilön oikeusturvan näkökulmasta on mielestäni tärkeää, että vaikka arviointi on hyvin tapauskohtaista, tulisi silti tiettyjen asioiden aina korostua ja olla ensisijaisia arvioinnissa. Tällaisia asioita ovat tehtävän tärkeys ja kiireellisyys ja kohdehenkilön tekemä vastarinta. Edellä olevasta haastateltavan sitaatissa on kohdehenkilön oikeusturvan kannalta ristiriitaista, että voimankäyttövälineen käyttöä voitaisiin perustella poliisimiesten pienellä fyysisellä koolla, jos kuitenkin isompikokoisilla poliisimiehillä tehtävä olisi voitu hoitaa puhumalla. Kohdehenkilön ei tulisi joutua voimankäyttövälineen käytön

kohteeksi vain siitä syystä, että tehtävää hoitamaan on saapunut pieniä poliisimiehiä. Haastateltava tarkoittaa vastauksessaan todennäköisesti sitä, että kohdehenkilön vastarinta voisi lakata, mikäli paikalle tulisi isompikokoisia poliisimiehiä ja kohdehenkilö saattaisi tästä johdun luopua vastarinnasta pelkän puheen avulla, kun taas pienempikokoisten poliisimiesten kohdalla vastarinta saattaisi säilyä tai jopa kasvaa, jos kohdehenkilö ajattelisi voivansa toimia tilanteessa oman mielensä mukaisesti. Tässä tapauksessa kohdehenkilö itse omalla vastarinnallaan aiheuttaisi perusteen tiettyjen voimakeinojen käytölle ja näin ollen hänen oman oikeusturvansa näkökulmasta asiassa ei olisi ristiriitaa, sillä voimankäytön perusteena olisi tällöin hänen itsensä tekemä vastarinta, eikä poliisimiesten fyysinen koko.

Poliisimiehen fyysisien ominaisuuksien tietoja ei haastateltavien mukaan ole tapauksen tutkinnassa syyteharkintaa tekevällä syyttäjällä välttämättä lainkaan tiedossa, sillä hän on usein esimerkiksi vain tutkintailmoituksen tai kuulustelukertomusten varassa ja mikäli niissä ei ilmene poliisimiehen fyysisiä ominaisuuksia, eikä tapauksesta ole saatavilla kuvatallennetta, eivät tällaiset seikat nouse esiin voimankäytön puolustettavuutta arvioitaessa. Eräs haastateltavista kertoi, että mikäli hän arvelee kuulusteltavana olevan poliisimiehen fyysisillä ominaisuuksilla olevan vähänkään merkitystä asian kannalta, hän kirjaa kuulustelukertomukseen auki kuulusteltavan painon ja pituuden. Kysyessäni voisiko poliisin fyysiset ominaisuudet olla sellainen seikka josta pyydetäisiin lisäselvitystä jos ne eivät ilmene tutkintailmoituksessa tai kuulustelukertomuksessa, vastasi eräs haastateltavista että tällaisen tavan pitäisi olla automaatio.

”Kyllä voitaisiin ja sen pitäisi olla jopa automaatio, että selvitetään minkälaiset fyysiset ominaisuudet poliisilla on ollut verrattuna kohdehenkilöön.”

Poliisirikosten esikäsittelyssä tapahtuva arviointi ja selvitystyö nähtiin myös selkeästi erilaisena voimankäytön puolustettavuuden arvioinnin suhteen kuin varsinainen poliisirikostutkinta ja syyttäjän tekemä arviointi. Yksi haastateltavista kertoi, että syyttäjä arvioi puhtaasti poliisimiehen toimintaa ja mitä tilanteessa on tapahtunut, kun taas poliisirikosten esikäsittely-yksikössä poliisimiehen tulisi itse tuoda esiin, mikäli hänen fyysiset ominaisuutensa ovat vaikuttaneet voimankäyttöön.

Haastateltavien vastausten perusteella poliisimiehen henkilökohtaisia ominaisuuksia huomioidaan tapauskohtaisesti ja koulutuksen suhteen tarkistetaan, onko poliisimiehellä ollut ajantasainen koulutus käyttämiinsä voimankäyttövälineisiin ja onko hän toiminut voimankäytön koulutuksen mukaisesti. Fyysiset ominaisuudet voidaan huomioida ja niiden esiintuominen koettiin tärkeänä, mutta niiden painoarvo puolustettavuuden arvioinnissa jätetään haastateltavien mukaan syyttäjälle.

6.7.2 Kohdehenkilöön liittyvät asiat

Kohdehenkilöön liittyvistä voimankäytön puolustettavuuden arvioinnissa huomioitavista seikoista haastatteluissa nousi esiin kohdehenkilön aggressiivisuus, sekä reagoiminen poliisin käskytykseen. Yhden haastateltavan mukaan olennaisinta on se, miten kohdehenkilö on reagoinut poliisin esittämään käskyyn, kehotukseen tai neuvoon. Kohdehenkilön päihtymys nousi myös esiin seikkana, joka tulee tapauksen tutkinnassa selvittää. Yksi haastateltavista mainitsi kohdehenkilön luoman uhan määrittelevän sen, minkälaisia voimakeinoja voidaan pitää tilanteessa puolustettavina.

Eräs haastateltavista kertoi, että mikäli hän tekee tutkinnan keskeyttämissäätöksen, hän kirjaa kohdehenkilön fyysisiin ominaisuuksiin liittyviä seikkoja perusteluihin:

” Jos mä päätän, että esitutkintaa ei aloiteta ja se tavallaan liittyy siihen poliisitoiminnan kohteena olleeseen henkilöön jollain lailla, että jos hän on isokokoinen, päihtynyt ja sekava, niin kyllä mä kirjotan sen omassa päätöksessäni auki, että sellanen oli se tilanne”.

Eräs haastateltavista toi esiin, että yleensä tutkittaessa virkamiehen väkivaltaista vastustamista, huomioidaan poliisimiehen fyysisiä ominaisuuksia enemmän. Tällaisissa tapauksissa voidaan haastateltavan mukaan herkemmin kirjata ylös ja tarkastella poliisimiehen fyysisiä ominaisuuksia kun hän on ollut hyökkäyksen kohteena, kun taas voimankäyttötilanteissa punninta on pikemminkin päinvastainen, eli kohdehenkilön henkilökohtaiset ominaisuudet ja erityisesti fyysiset ominaisuudet nousevat herkemmin tarkastelun kohteeksi, kun arvioidaan onko poliisimiehen voimankäyttö ollut oikein mitoitettua.

6.7.3 Tilanteeseen liittyvät asiat

Tilanteeseen liittyvistä voimankäytön puolustettavuuden arvioinnissa huomioitavista seikoista kaikki haastateltavat toivat esiin tilanteeseen liittyvän uhan sekä tilanteen nopeuden. Tilanteen kokonaisuus nousi merkittävimpänä seikkana kahdessa viidestä haastattelusta. Tilanteen kokonaisuutena nähtiin se, miten tilanne on kokonaisuudessaan edennyt siitä kun partio on saanut tehtävän ja saapunut paikalle aina tilanteen päättymiseen saakka. Eräs haastateltavista totesi, että tapauksen tutkinnassa hän yrittää parhaansa mukaan ilmoituksen perusteella eläytyä siihen minkälainen tilanne on ollut poliisimiehen silmin siitä hetkestä kun poliisimies saapuu paikalle ja olisiko tilanne voitu hoitaa jollakin toisella tapaa.

Poliisimiehen fyysisiin ominaisuuksiin liittyen eräs haastateltavista totesi niillä olevan suuri vaikutus tilanteen kokonaisarvosteluun:

” Mielestäni voidaan huomioda, se on yksi oleellinen elementti tilanteen kokonaisuuteen vaikuttavista seikoista. ”

Tilanteen kokonaisuuteen liittyen kaikkien haastateltavien vastauksista välittyi suoritettava virkatehtävä ja sen tärkeys ja kiireellisyys.

7. POHDINTA

7.1 Opinnäytetyön etiikka ja luotettavuus

Tutkielmassa käyttämäni tutkimusmenetelmät ovat yleisiä tutkimuksissa käytettäviä menetelmiä. Teemahaastattelujen luotettavuutta lisää niiden tallentaminen ja litterointi, jolloin haastateltavien vastauksiin oli mahdollista palata haastattelun jälkeen ja tarkistaa niiden paikkansapitävyys. Pidin koko opinnäytetyöprosessin ajan huolta aineiston säilyvyydestä tekemällä varmuuskopioita ja pitämällä aineiston suojattuna salasanoilla tietokoneellani ja ulkoisella kovalevyllä. Opinnäytetyön valmistumisen ja kerätyn materiaalin hyödyntämisen jälkeen olen tuhonnut aineistot asianmukaisella tavalla ja kerroin sen myös haastateltaville haastattelun yhteydessä.

Haastateltavien anonymiteetin takaaminen tutkielmassa on osaltaan haastavaa, sillä poliisirikostutkinnassa toimivia syyttäjiä on jokaisella syyttäjälueella vähäinen määrä. Pysin suojelemaan haastateltavien anonymiteettiä numeroimalla haastattelut satunnaisessa järjestyksessä, sekä häivyttämällä tunnistettavuutta valitsemistani suorista lainauksista. En tuonut esiin työssäni yksilöllisiä tietoja haastateltavien taustatiedoista, esimerkiksi ikää tai sukupuolta, jolla voidaan edesauttaa anonymiteetin säilymistä.

Haastateltavat kertoivat omia näkemyksiään voimankäytön puolustettavuuden arvioinnissa esiin tulevista seikoista ja mitä he arvottavat pohtiessaan syytekynnyksen ylittymistä ja tutkinnan etenemistä. Haastattelijana minulla ei ole syytä kyseenalaistaa haastateltavien vastauksia. Teemahaastattelun tulokset eivät ole yleistettävissä koskemaan kaikkia Suomen poliisirikostutkinnassa toimivia syyttäjiä, mutta aineiston nopea kylläntyminen kertoo mielestäni siitä, että näkemys syyttäjien välillä asian suhteen on yhteneväinen ympäri Suomea.

Laadullisessa tutkimuksessa tutkijan tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisesta lisää tutkimuksen luotettavuutta. Tutkijan tulee kertoa tarkkaan ja totuudenmukaisesti aineiston tuottamisen vaiheet ja olosuhteet, esimerkiksi haastatteluihin käytetty aika, haastatteluolosuhteet, häiriötekijät, virhetulkinnat haastatteluissa ja tutkijan oma itsearvio tilanteesta. Laadullisen aineiston analyysissä taas on keskeistä kertoa lukijalle luokittelujen syntymisen perusteet.⁷⁵ Olen opinnäytetyössä kuvannut valitsemiani tutkimusmenetelmiä, sekä haastattelujen toteutusta, jotta lukija näkee koko prosessin opinnäytetyön taustalla ja voi sen perusteella muodostaa itse kuvan opinnäytetyön luotettavuudesta. Laadin opinnäytetyön suunnitelmavaiheessa realistisen toteuttamisaikataulun opinnäytetyölleni, jossa pysyin koko prosessin ajan.

7.2 Johtopäätökset

Tutkielman tavoitteena oli tutkia kohdehenkilön oikeusturvan näkökulmasta miten poliisimiehen henkilökohtaisia ominaisuuksia huomioidaan voimankäytön puolustettavuuden

---

⁷⁵ Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 227.

arvioinnissa. Tavoitteena oli lisäksi selvittää kohdehenkilön oikeusturvan näkökulmasta, onko perusteltua, että poliisimiehen fyysinen koko määrittelee tilanteessa käytettävän voimakeinon. Näkökulmana poliisimiehen henkilökohtaisista ominaisuuksista fyysisiin ominaisuuksiin liittyen oli asetelma, jossa poliisimies on miespuolista kohdehenkilöä huomattavasti pienempikokoisempi nainen, jolloin poliisimiehen mahdollisuus fyysisesti hallita kohdehenkilöä on heikompi ja lähtökohtaisesti hänen on poissuljettava lievimpiä voimakeinoja johtuen hänen omasta pienestä fyysisestä koostaan. Kohdehenkilön oikeusturvan näkökulmasta tällainen tilanne olisi ongelmallinen, sillä poliisimiehen voimankäytössä voimakeinojen valintaan tulisi poliisilain mukaan vaikuttaa ensisijaisesti kohdehenkilön tekemä vastarinta ja tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, eikä näin ollen tiettyjä voimakeinoja tulisi joutua poissulkemaan johtuen poliisimiehen pienestä fyysisestä koosta. Hallituksen esityksessä määritellään, että poliisimiehellä tulee olla riittävät fyysiset ominaisuudet virkatehtävien hoitamiseksi.

Poliisilaissa ja rikoslaissa on määritelty, että poliisin voimankäytön tulee aina olla puolustettavaa suhteessa tehtävän tärkeyteen ja kiireellisyteen. Kohdehenkilön oikeusturvan kannalta tämä merkitsee sitä, että poliisimiehen toimenpiteitä tarkastellaan aina suhteessa kyseessä olevaan virkatehtävään. Poliisilain 1 luvun 4 §:ssä säädetyn vähimmän haitan periaatteen ja Suomen perustuslain 2 luvun 22 §:n mukaisesti poliisimiehen on valittava virkatehtävää hoitaessaan voimakeinoista se, jolla vähiten puututaan kohdehenkilön perus- ja ihmisoikeuksiin.

Rikoslaissa ja poliisilaissa on määritelty, että voimakeinojen käytön puolustettavuuden arvioinnissa huomioidaan muun muassa vastarinnan vaarallisuus. Hallituksen esityksen mukaan voimakeinojen käytössä poliisimiehen tulee valita sellaiset keinot, jotka ovat oikeassa suhteessa kohdehenkilöön liittyvien seikkojen kanssa. Suomen perustuslain mukaan virkamiehenä poliisin on turvattava perusoikeuksien toteutuminen, johon kuuluu myös jokaisen oikeus koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Kohdehenkilön oikeusturvan näkökulmasta tämä tarkoittaa sitä, että voimankäyttötilanteessa kohdehenkilö on itse oman oikeusturvansa kannalta avain asemassa vaikuttamassa sen toteutumiseen. Tutkielmassa on ilmennyt korkeimman oikeuden ratkaisuissa sekä syyttäjien haastatteluissa, että voimankäytön puolustettavuuden arvioinnissa pääpaino on suoritettavassa virkatehtävässä ja kohdehenkilön käyttäytymiseen liittyvissä seikoissa (vastarinnan vaarallisuus, aggressiivisuus, päihtymys ja

fyysinen koko). Tämä tarkoittaa, että kohdehenkilö voi omalla toiminnallaan vaikuttaa siihen, kuinka paljon poliisimiehen tarvitsee puuttua hänen koskemattomuuteensa.

Tutkielmassa käsittelemäni korkeimman oikeuden ratkaisut osoittavat, että voimakeinojen käytön puolustettavuutta arvioitaessa poliisimiehen henkilökohtaisista ominaisuuksista on huomioitu poliisimiehen koulutus ja kokemus, mutta ei fyysisiä ominaisuuksia. Korkeimman oikeuden ratkaisusta on nähtävissä, että voimankäytön puolustettavuuden arvioinnissa poliisimiehen toimintaa tarkastellaan ensisijaisesti suhteellisuusperiaatteen, vähimmän haitan periaatteen ja tarpeellisuusvaatimuksen näkökulmasta. Oikeuskäytännöstä on myös havaittavissa, että poliisimiehen voimakeinojen käytön puolustettavuutta arvioitaessa tarkastellaan ensisijaisesti kohdehenkilön käyttäytymistä ja poliisimiehen toimimista poliisilain periaatteiden mukaisesti, eikä yksittäisen poliisimiehen toiminnan taustalla vaikuttavia fyysisiä ominaisuuksia. Poliisimiehen henkilökohtaisia ominaisuuksia on koulutukseen liittyen huomioitu oikeuskäytännössä asettamalla poliisimiehelle korostettu vastuu voimakeinojen käyttämiseen ja esimerkiksi tuomittu poliisimies kuolemantuottamuksesta, vedoten siihen poliisimiehen koulutuksen vuoksi häneltä olisi voitu kohtuudella odottaa tilanteessa toisenlaista suhtautumista.

Poliisin toiminnan perustana ovat suhteellisuusperiaate, vähimmän haitan periaate ja tarpeellisuusvaatimus, jotka osaltaan turvaavat kohdehenkilön perusoikeuksien, esimerkiksi koskemattomuuden toteutumisen kohdehenkilön toimiessa poliisin kanssa. Kyseisiin periaatteisiin ei sisälly poliisimiehen fyysisten ominaisuuksien huomioiminen virkatehtävän hoitamisessa, vaan voimankäytön puolustettavuuden arvioinnissa kiinnitetään objektiivisesti huomiota siihen, voidaanko poliisimiehen käyttämiä voimakeinoja pitää poliisilain periaatteiden mukaisina huomioiden edellä mainitut kohdehenkilöön ja suoritettavana olevaan virkatehtävään liittyvät asiat. Kyseisiin periaatteisiin liittyen poliisimiehen henkilökohtaisista ominaisuuksista hänen koulutuksensa ja työkokemuksensa asettavat hänelle korostetun vastuun toimia lain periaatteiden mukaisesti, sillä juuri koulutuksen myötä häneltä odotetaan periaatteiden huomioimista, eikä ylilyöntejä sallita kuin erityisen painavista syistä.

Syyttäjien haastatteluissa ilmeni, että poliisimiehen henkilökohtaiset ominaisuudet eivät välttämättä tule ilmi esitutkinnan aikana, ellei poliisimies itse tuo niitä esille. Vaikka haastateltavat näkivät fyysisten ominaisuuksien huomioimisen tärkeänä ja oleellisena tilanteen kokonaisuuteen vaikuttavana seikkana, voivat nämä ominaisuudet jäädä prosessissa täysin huomioimatta, mikäli poliisimies ei itse tuo niitä esiin ja niitä ei kirjata esitutkinta-

aineistoon. Haastateltavien mukaan poliisimies ei voi perustella voimankäyttöään pelkästään fyysisiin ominaisuuksiin vedoten, vaan tutkinnassa voimankäytön puolustettavuuden arviointi pohjautuu virkatehtävän tärkeyteen ja kiireellisyyteen, kohdehenkilön aiheuttamaan uhkaan ja vastarinnan vaarallisuuteen. Kohdehenkilön oikeusturvan kannalta on tärkeää, että arviointi pohjautuu edellä mainittuihin seikkoihin, vaikka poliisimiehen henkilökohtaiset ominaisuudet huomioitaisiin voimankäytön puolustettavuuden arvioinnissa.

Yhteenvedona voidaan todeta, että poliisimiehen henkilökohtaisia ominaisuuksia huomioidaan voimankäytön puolustettavuuden arvioinnissa kohdehenkilön oikeusturvan kannalta positiivisesti. Tutkimuskysymykseni ”Miten poliisimiehen henkilökohtaisia ominaisuuksia huomioidaan voimankäytön puolustettavuuden arvioinnissa?” suhteen voidaan todeta, että henkilökohtaisista ominaisuuksista koulutus ja työkokemus huomioidaan asettamalla niihin perustuen poliisimiehelle erityinen vastuu voimakeinojen käyttämiseen ja niistä johtuen myös mahdollisia ylilyöntejä voimankäytössä ei voida pitää ymmärrettävinä kuin erittäin painavista syistä. Apukysymykseni ”Onko perusteltua, että poliisimiehen fyysinen koko määrittelee tilanteessa käytettävän voimakeinon?” suhteen voidaan todeta, että vaikka poliisimiehen fyysisiä ominaisuuksia voidaan huomioida voimankäytön puolustettavuuden arvioinnissa, ei poliisimies voi perustella voimankäyttöään pelkästään fyysisiin ominaisuuksiinsa vedoten. Poliisimiehen fyysinen koko voi määrittellä tilanteessa käytettävän voimakeinon, mutta se ei voi yksinään toimia perusteena voimakeinon valinnalle. Kaiken voimankäytön perustana on oltava virkatehtävä, jonka kiireys ja tärkeys määrittelee käytettävissä olevat suhteellisuusperiaatteen mukaiset voimakeinot.

LÄHTEET

Eskola Jari & Suoranta Juha 2014: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere, Vastapaino.

Eskola Jari & Suoranta Juha 1998: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere, Vastapaino.

Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana 2010: Teemahaastattelu. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: Virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä, Gummerus Kirjapaino Oy.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin *Rehbock v. Slovenia*, 28.11.2000. Luettavissa: https://www.hr-dp.org/files/2013/09/08/CASE_OF_REHBOCK_v._SLOVENIA_.pdf. Luettu 1.2.2020.

Finlex 2020: Ennakkopäätökset. Luettavissa: <https://www.finlex.fi/fi/oikeus/kko/kko/>. Luettu 10.5.2020.

HE 309/1993 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.

HE 57/1994 vp, Hallituksen esitys Eduskunnalle poliisilaksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 44/2002 vp, Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

HE 224/2010 vp, Hallituksen esitys Eduskunnalle poliisilaksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

Helminen Klaus & Kuusimäki Matti & Rantaeskola Satu 2012: Poliisilaki. Helsinki, Talentum

Helminen Klaus & Kuusimäki Matti & Salminen Markku 1999: Poliisioikeus. Helsinki. Lakimiesliiton kustannus.

Sirkka. & Hurme Helena 2000: Tutkimushaastattelu. Helsinki, Yliopistopaino.

Hirsjärvi Sirkka & Remes Pirkko & Sajavaara Paula 1997: Tutki ja kirjoita. Jyväskylä, Gummerus Kirjapaino Oy.

Hirsjärvi Sirkka & Remes Pirkko & Sajavaara Paula 2007: Tutki ja kirjoita. Jyväskylä, Gummerus Kirjapaino Oy.

Jansson Julia, Kari Markus, Kokkonen Ilja & Kostianen Aura 2018: Muodollisesti pätevä? Poliisikoulutus itsenäisessä Suomessa. Tampere, Poliisiammattikorkeakoulu.

Kiviniemi Kari 2007: Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa: Ikkunoita tutkimusmetodeihin. Juva, WS Bookwell Oy.

KKO 1984-II-127.

KKO 1990:136.

KKO 1993:50.

KKO 2004:75.

KKO 2020:29.

Lappi-Seppälä Tapio & Hakamies Kaarlo & Koskinen Pekka & Majanen Martti & Melander Sakari & Nuotio Kimmo & Nuutila Ari-Matti & Ojala Timo & Rautio Ilkka 2009: Rikosoikeus. Juva, WSOY.

Määttä Tapio (toim.) & Tolvanen Matti & Väättä Ulla & Kolehmainen Antti & Myrsky Matti & Keinänen Anssi 2012: Oikeudellisen ajattelun perusteita. Joensuu, University of Eastern Finland Oikeustieteiden laitos.

Nuutila Ari-Matti 1997: Rikoslain yleinen osa. Helsinki, Kauppakaari Oy.

PeVL 15/1994 vp, Perustuslakivaliokunnan lausunto hallintovaliokunnalle hallituksen esityksestä n:o 57 poliisilainsäädännön ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

PeVM 25/1994 vp, Perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 25 hallituksen esityksestä perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.

Poliisiammattikorkeakoulu 2020: Tilastotietoa hakijoista. Luettavissa: https://www.polilamk.fi/amk/haku_ja_valinta/tilastotietoa_hakijoista. Luettu 2.5.2020.

Poliisihallitus 2017: Poliisin tekemäksi epäillyn rikoksen tutkinta. Ohje 2020/2013/4590.

Tapani Jussi 2006: Tuomari ja rikosoikeuden yleiset opit. Jyväskylä, Oikeustiede- Jurisprudentia XXXIX Gummerus Kirjapaino Oy.

Tapani Jussi & Tolvanen Matti 2013: Rikosoikeuden yleinen osa: Vastuuoppi. Helsinki, Talentum.

Terenius, Markus 2013: Poliisin voimankäyttö – rikosoikeudellinen tutkimus sallitun voiman käytön rajoista. Suomalainen Lakimiesyhdistys.

Tuomi Jouni & Sarajärvi Anneli 2009: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä, Gummerus Kirjapaino Oy.

Valtakunnansyyttäjä 2019: Valtakunnansyyttäjän ohje 2019:1 Poliisimiehen tekemäksi epäillyn rikoksen esitutkinta ja poliisirikosasiassa tehdystä syyteharkintaratkaisusta ilmoittaminen. Luettavissa: <https://syyttajalaitos.fi/vks-2019-1-poliisimiehen-tekemaksi-epaillyn-rikoksen-esitutkinta-ja-poliisirikosasiassa-tehdysta-syyteharkintaratkaisusta-ilmoittaminen>. Luettu 10.5.2020.

Vilka Hanna 2015: Tutki ja kehitä. Keuruu, Otavan kirjapaino Oy.

LIITTEET

Teemahaastattelurunko

1. Taustatietojen kartoitus

- Tehtyjen tutkintojen määrä
- Nimikkeet poliisirikostutkinnoissa

2. Voimankäytön puolustettavuuden arvioinnissa huomioitavat seikat

- Poliisimieheen liittyen
- Kohdehenkilöön liittyen
- Tilanteeseen liittyen

3. Poliisimiehen henkilökohtaiset ominaisuudet

- Ominaisuudet
- Huomioiminen
- Esitutkinta

4. Tärkeimmät seikat voimankäytön puolustettavuuden arvioinnissa?

5. Asiantuntijalausunnot poliisirikostutkinnassa

6. Voidaanko poliisimiehen henkilökohtaisia ja fyysisiä ominaisuuksia huomioida voimankäytön puolustettavuuden arvioinnissa? Miksi/ millä perusteella?